

Gildebrief



Ambacht van molenaar
is bijgeschreven in de Inventaris
Immaterieel Erfgoed Nederland

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

40e jaargang no. 2 juni 2021



COLOFON

Gildebrief

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars (GVM) en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 2.500 stuks in de maanden maart, juni, september en december.

Alle leden van de vereniging hebben het recht in de Gildebrief artikelen te plaatsen, hun mening te uiten en kanttekeningen bij het beleid van de vereniging te plaatsen.

Het hoofdbestuur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars is niet verantwoordelijk voor deze uitingen en kan hierop niet worden aangesproken.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van artikelen berust bij de auteur.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor het geheel als blad.

Abonnement niet leden

Niet leden van het Gilde kunnen zich abonneren op de Gildebrief door donateur van het Gilde te worden voor het minimale bedrag van 15 Euro.

Advertenties

Voor bedrijven of instellingen die gelieerd zijn aan 'de molenwereld' bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Informatie is verkrijgbaar bij de boekhouder (zie hieronder). Tekst met wijzigingen juni 2021

Bestuur van Het GVM

Voorzitter/veiligheid

Erik Kopp

voorzitter@vrijwilligemolenaars.nl

Secretaris

Tom Kreuning

Molenkade 8, 1829 HZ Oudorp NH

secretaris@vrijwilligemolenaars.nl

Penningmeester

Geert Jonker

penningmeester@vrijwilligemolenaars.nl

Opleidingscoördinator

Kees Kammeraat

opleidingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

Afdelingscoördinator

Vacature

afdelingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

PR & Promotie

Peet Wessels

06 - 2120 7895

communicatie@vrijwilligemolenaars.nl

Ledenadministratie

Willem Boender

ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl

Vertrouwenpersonen

Ada Meurs

06 - 1676 6741

Willem van Breenen

06 - 1121 4414

Verzekering en boekhouding

Vacature

verzekering@vrijwilligemolenaars.nl

boekhouding@vrijwilligemolenaars.nl

Examencoördinator

Wilma Dondergoor

examencoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

Bliksemafleidercontrole

André Canrinus

bliksemafleidercontrole@vrijwilligemolenaars.nl

Steunpunt molenbiotoop

Jorinde Pijnaken - Vroeijsenstijn (De Hollandsche Molen)

Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam 020 - 623 8703

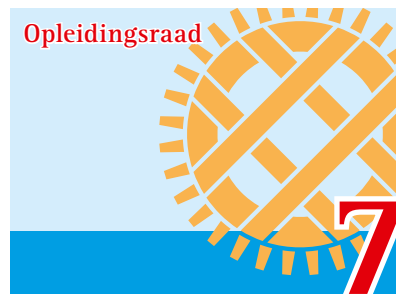
dhm@molens.nl

Rekeningnummers

IBAN NL40 TRIO 0198 54 28 95 (algemeen)

IBAN NL26 TRIO 0198 55 85 70 (Gildeverzendingen)

BIC TRIONL2U



In dit nummer:

juni 2021

Verslag van de online Algemene Ledenvergadering van 3 april 2021	4
Opleidingsraad - 6 maart 2021	7
Van Gilde van Vrijwillige Molenaars naar Gilde van Molenaars	9
Vertrouwenpersonen Ada Meurs en Hub van Erve	10
In de rouw	12
Ode aan de molenaar, De zomer komt eraan!!	
Stilstand is achteruitgang	13
Creatief met opleiden	14
Het houten scheprad	16
Molentermen 6	19
In de brand, uit de brand?	20
De dorps- of boerenoliemolen	22
Kurt Bilau: een man met een missie	24
Haal eerst de balk uit uw eigen oog	26
Nachtelijke grondinversie en afkoeling	28
De molen als werktuig: 13 stellingen	30
Houten stellingmolens met het hoge onderchaktant	32

Redactie Gildebrief

Hoofdredactie: Bas de Deugd

Namens bestuur: Tom Kreuning

Redactieadres: Dirk Karsstraat 47, 4143 AX Leerdam

Tel: 0345 - 630112

redactie@vrijwilligemolenaars.nl

Eindredactie: Mark Dwarswaard

Tekstredactie: Barend Zinkweg

Vormgeving

Studio De Bunschoter



Druk

Drukkerij de Bunschoter, www.debunschoter.nl

Kopij en mededelingen

De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst en beoordeelt deze op plaatsbaarheid in haar geheel, gedeeltelijk of in gewijzigde vorm, zulks in overleg met de auteur.

Kopij voor het **septembernummer** van 2021 moet in het bezit zijn van de redactie **voor 1 augustus 2021**. Voor een latere aanlevering dient men te overleggen met de redactie. Teksten (al dan niet met foto's) kunnen worden aangeleverd per email. Bij voorkeur in Word op emailadres redactie@vrijwilligemolenaars.nl.

Neem voor het meezenden van foto's even contact op met de redactie.

Wijziging persoonsgegevens

Voor het wijzigen van persoonsgegevens, bijvoorbeeld bij verhuizing, ga je naar "MijnGVM" op de website www.vrijwilligemolenaars.nl. Log in met je e-mailadres en wachtwoord, vervolgens ga je naar "Mijn Profiel", dan naar "Mijn Gegevens" en vul de nieuwe gegevens in.

Hier kan je ook aangeven of je de Gildebrief wel of niet als papieren versie wilt ontvangen.

Nummer 2

Beste molenaar,

"De molenaar doet ertoe" was vijf jaar geleden mijn eerste zin in deze rubriek als hoofdredacteur. "De molenaar doet ertoe" was ook de kernzin van het toenmalige beleidsplan van het Gilde. Wanneer we het nieuwe beleidsplan lezen, is deze missie blijkbaar gelukt. Een soort ondertoon van tevredenheid of gelatenheid is mijn algemene beeld bij dit beleidsstuk. Er worden wel zaken van aandacht genoemd, maar ik mis een visie op het aanpakken van deze zaken. Dat is jammer, want de positie van de vrijwillige molenaar vraagt om meer dan een verandering van onze naam. Het nieuwe beleidsplan is te vinden op onze website.

Vijf jaar hoofdredactie is voor mij ook wel een moment van bezinning. Ik doe het nog steeds



met plezier en de investering in tijd valt ook mee, vooral door de inzet van onze tekstredacteur. Maar het is ook wel het moment voor een mogelijke wisseling van de wacht. Bij deze een oproep voor een nieuwe hoofdredacteur onder het motto: het hoeft niet maar het mag wel.

Deze Gildebrief is weer gevuld met verschillende onderwerpen opgestuurd door een

molenaar. Wil je ook bijdragen aan een afwisselende Gildebrief? Stuur dan je artikel op naar redactie@vrijwilligemolenaars.nl. Veel leesplezier!

Namens de redactie,
Bas de Deugd

KAM, mei 2021

Dat corona onze samenleving in de greep houdt is geen nieuws. De beperkende maatregelen vallen mensen steeds zwaarder en iedereen verlangt naar meer vrijheden. Op het moment van schrijven mag er weer meer in onze samenleving. Gelukkig gaat het vaccineren verder en dat geeft nog meer vrijheid. Voor ons betekent dat het geven en ontvangen van de praktijk- en theorielessen langzaam terugkeert naar wat we gewend waren. Ook de examens gaan door en zelfs met een behoorlijke inhaalslag. Verder verwacht ik dat het bezoek aan de molen hervat. Wel zo leuk om bezoekers ons verhaal weer te mogen vertellen.

Op 3 april mocht ik de Algemene Ledenvergadering (ALV) voorzitten, ook dit keer online. Echt wennen doet online vergaderen nooit, maar het werkt wel steeds beter. Er waren 45 deelnemers ingelogd. De agenda was niet bijzonder spectaculair, het is toch een vast ritueel. De ALV is opgenomen en kan achteraf nog een keer bekeken worden. Ik wil toch één onderwerp dat we besproken hebben naar voren halen. Dat is namelijk de naam van het Gilde. Deze gaan we wijzigen in het 'Gilde van Molenaars'. De toevoeging 'vrijwillige' laten we vervallen. We leiden immers op tot 'molenaar' en niet tot 'vrijwillige molenaar'. Deze wijziging is niet morgen al geregeld: er moeten best een aantal zaken goed worden voorbereid. Over het waarom schrijf ik verderop in deze Gildebrief meer. Over veilig werken in en rond de molen wordt regelmatig (teveel?) geschreven en gesproken. Ook nu vraag ik aandacht voor een ongeval. Een molenaar heeft aan het einde van de dag de molen afgezeild en vastgezet. Bij het naar beneden gaan, valt hij van een steile trap en komt onderaan met zijn hoofd hard tegen een brandblusser. Het gevolg: tijdelijk bewusteloos, een grote hoofdwond en een paar gebroken ribben. Hij was op dat moment alleen op de molen en door zijn tijdelijke bewusteloosheid kon hij met zijn mobiele telefoon niemand waarschuwen. Zijn vrouw maakte zich met het verstrijken van de tijd ongerust: de molenaar kwam namelijk niet thuis op het afgesproken moment. Ze belt

hem een paar keer, maar krijgt geen gehoor. Zij is daarom spoorlags naar de molen gegaan en vond haar man onder aan de trap. Na het belen van 112 zijn de hulpdiensten gealarmeerd. De molenaar is gelukkig langzaam herstellende. Het alleen op een molen draaien is niet zonder risico. Door het treffen van een paar voorzorgsmaatregelen is het echter wel verantwoord. Zorg dat je altijd beschikt over een opgeladen mobiele telefoon om bij een ongeval iemand te kunnen waarschuwen. Als dat niet lukt - zoals in bovenstaand geval - zorg er dan voor, dat het thuisfront of iemand anders weet hoe laat je van de molen weer thuiskomt. Spreek desnoods een 'aanmeld- en afmeldmoment' met iemand af. En als je alleen op de molen bent, voer dan geen risicovolle werkzaamheden uit die je eigenlijk met zijn tweeën moet doen. De tweede 'online' internationale conferentie op 25 maart was wederom een succes. Dit keer waren er sprekers uit Egypte, Duitsland en Noorwegen. Ook waren er zogenaamde 'breakout rooms', kleine virtuele ruimtes waarin vrijelijk met elkaar informatie kon worden uitgewisseld. Met name aan dat laatste bestaat een grote behoefte. Met 150 deelnemers uit een ruim 30 landen smaakt het naar meer. Eind juni is er een vervolg.

Ik sluit af. Ik wens de leerling-molenaars die opgaan voor hun (uitgesteld) examen heel veel succes. De examencommissie van De Hollandse Molen staat klaar en is volop gemotiveerd om jullie aan de tand te voelen en er vervolgens doorheen te slepen. En ik wil heel graag alle molenaars feliciteren die dit jaar een Koninklijke Onderscheiding mochten ontvangen. Daarop mag je terecht trots zijn!

Ten slotte wens ik diegenen die vakantieplannen hebben in binnen- of buitenland veel genoegen en een fijne vakantie. Ik hoop dat het allemaal lukt zonder al te veel testen. Blijf gezond en gezien de gemiddelde leeftijd van onze leden verwacht ik, dat rond de zomer een groot deel gevaccineerd is tegen het covid-19 virus.

Erik Kopp, voorzitter



Verslag van de online Algemene Ledenvergadering van 3 april 2021



Op het hoogtepunt waren er 45 deelnemers.

DOOR: TOM KREUNING, SECRETARIS

1 Opening

Voorzitter Erik Kopp opent voor de tweede maal een online Algemene Ledenvergadering (ALV). Er wordt traditiegetrouw even stilgestaan bij de leden die ons het afgelopen jaar ontvallen zijn.

2. Verslag Algemene Ledenvergadering 31 oktober 2020

Het verslag staat ook op de website en er zijn geen vragen. Het verslag wordt vastgesteld met dank aan de secretaris.

3. Bestuurswisselingen

Afdelingscoördinator Leen Lagerwerf is aftredend en stelt zich niet herkiesbaar. Leen wordt bedankt voor zijn inzet over de afgelopen vier jaar. Hij heeft een aantal lastige klussen aangepakt waaronder de verhuizing

van de website naar de nieuwe host Genkgo. Een afscheidscadeau wordt later overhandigd. Er is nu een vacature en er wordt gezocht naar een opvolger. Secretaris Tom Kreuning is aftredend en stelt zich herkiesbaar. Er hebben zich geen tegenkandidaten gemeld en de vergadering gaat akkoord. Boekhouder Jan Wieffer is na zes jaar aftredend. Jan heeft een enorme inzet getoond ook bij de overgang van Websolve naar Genkgo. Jan wordt uitgebreid bedankt ook voor zijn inzet aan het lesboek Watermoleenaar en de verzekeringen. Dat laatste blijft hij voorlopig nog doen. Andrien Muijser is nu tijdelijk boekhouder om het gat op te vullen. Hub van Erve heeft te kennen gegeven te stoppen als vertrouwenspersoon. Hij heeft inmiddels het stokje overgedragen aan Willem van Breenen. Willem is naast huisarts ook molenaar in Heusden.

4. Mededelingen van het bestuur

Invloed van de beperkende maatregelen door corona

Alle fysieke bijeenkomsten zoals de ALV, Opleidingsraad (OR), afdelingsbijeenkomsten, excursies, weercursus en de internationale conferentie zijn afgelast en waar mogelijk online gehouden.

De theorie- en praktijklessen gaan met wat beperkingen zoveel mogelijk door. De examens werden uitgesteld, waardoor er een dip zit in het aantal nieuwe molenaars. Samen met De Hollandsche Molen wordt het maximale gedaan om alle examens vóór de zomer door te laten gaan.

De tweede Internationale Conferentie 'Craft of the Miller' van 25 maart 2021 was een groot succes. De opzet was iets anders dan de vorige keer. Er waren sprekers uit Noorwegen, Duitsland en Egypte waarna de 150 deelnemers in kleine groepen verder konden discuss-



siëren. Er is een grote behoefte om met elkaar informatie uit te wisselen. In juni 2021 is er een nieuwe bijeenkomst met workshops.

5. Opleidingen

Het Gilde heeft een goede opleiding maar er is altijd ruimte voor verbetering. De examenperiodes gaan vanaf begin 2022 van twee naar vier keer per jaar.

De aanmeldings- en inschrijfprocedure voor nieuwe leden wordt persoonlijker en gestandaardiseerd. Het doel is de verwachtingen over en weer beter op elkaar af te stemmen. Een leeswijzer is in de maak voor de lesstof van met name de opleiding tot windmolenaar. Een scheiding tussen de basis en de verdieping moet de toegankelijkheid van de lesstof beter maken.

Een vragenlijst is uitgegaan naar (afgezwaaide) molenaars-in-opleiding (MIO's) om te onderzoeken wat ze van de opleiding vinden. Ongeveer 360 vragenlijsten zijn ingevuld en teruggestuurd. De resultaten worden nog verwerkt, maar er is over het algemeen tevredenheid over de opleiding en de aanmeldprocedure. De kosten worden niet te hoog gevonden. De theoretische studielast werd nogal eens zwaar gevonden en er is soms wat twijfel over de begeleiding. Er bestaat binnen het Gilde geen cursus om instructeur te worden. Het bestuur gaat daarom nadenken om de instructeurs handvatten te geven om de begeleiding van de leerlingen te verbeteren. De vraag blijft voornamelijk onbeantwoord of er behoefte is aan een opleiding voor één type molen als we de geplande verbeteringen hebben doorgevoerd.

6. Jubileumjaar 2022: 50 jaar het Gilde van Vrijwillige Molenaars

Volgend jaar bestaat het Gilde van Vrijwillige Molenaars 50 jaar. De rode draad in het jubileumjaar is 'alles draait om de molenaar' en het wordt 'het jaar van de molenaar'. Er is daarvoor een *Comité van Aanbeveling* waarin een aantal Commissarissen van de Koning zitten en kopstukken uit de cultuurwereld. De afdelingen worden betrokken bij de promotie van het ambacht van molenaar. Zij krijgen elk een maand om hun afdeling te promoten. De start is op 15 januari 2022 waarop het jaar van de molenaar wordt uitgeroepen door een hoogwaardigheidsbekleder. Er komt een recordpoging waarin zoveel mogelijk mole-

naars de molens laten draaien. Het wordt een promotiejaar voor het ambacht van molenaar. De jubileumcommissie is al een jaar bezig om allerlei plannen uit te werken. De verwachting is dat het ongeveer € 30 à 40.000 gaat kosten. Voor de financiering daarvan worden diverse fondsen benaderd. Het Gilde reserveert € 20.000 en staat garant als er onvoldoende externe fondsen zijn. Per lid zou dit dan op ongeveer € 10 à 15 uitkomen. Een jubileumboek is in de maak en dat zal volgend jaar april verschijnen. De hoop is dat door het uitdragen van het ambacht er meer mensen geïnteresseerd zullen worden om molenaar te worden.

7. Naam van de vereniging

Het bestuur stelt voor om de naam van de vereniging te veranderen naar *Gilde van Molenaars*. Vijftig jaar geleden waren er eigenlijk alleen nog maar beroepsmolenaars en die vonden dat de pioniers van onze vereniging zich geen molenaar mochten noemen. Het was een tussenoplossing te kiezen voor 'vrijwillige molenaar' om onderscheid te maken met de beroepsmolenaars. Vandaag de dag zijn er nog vijftig beroepsmolenaars en die zijn bijna allemaal door het Gilde opgeleid. Het nadrukkelijke onderscheid is niet echt meer nodig. De naam 'Gilde van Molenaars' leidt tot een verbetering van het aanzien van de molenaar. Het Gilde leidt op tot molenaar. De term *vrijwillige* suggereert dat er ook nog een beroepsgilde is en de media willen vaak ook nog met de 'echte' molenaar spreken en niet met de vrijwilliger. Onze zustervereniging in Friesland heeft ook de term 'vrijwillige' niet in haar naam staan: Gild Fryske Mounders. De Opleidingsraad heeft zich al eenstemmig uitgesproken om dit project te gaan uitvoeren en het bestuur wil dit in de loop van volgend jaar doorvoeren.

8. Beleidsplan 2021-2026

Als ANBI-instelling is dit een verplicht nummer. Het plan staat op de website en de leden worden opgeroepen hierop te reageren.

9. Veiligheid

In de periode van oktober 2020 tot april 2021 zijn de volgende ongevallen, incidenten en onveilige situaties gemeld:

- Er was een ernstig ongeval met persoonlijk letsel door een val van de trap met als gevolg een forse hoofdwond, een zware

hersenschudding en een paar gebroken ribben. De molenaar in kwestie was alleen op de molen en werd daar door zijn vrouw onderaan de trap gevonden omdat hij niet thuiskwam.

- Een ander geval van materiële schade was er doordat de vangbalk plotseling van de haak geschoten was.
 - Er was ook een melding van een gevaarlijke situatie, doordat de afscherming van het gevlucht al werd weggehaald tijdens het afzeilen. Toen het volgende end voor kwam, liep daar nog iemand. Gelukkig was er geen schade maar wel grote schrik.
- De cursus 'keurmeester valbeveiligingsmiddelen' heeft acht leden opgeleverd die bevoegd zijn om deze sets te keuren.

10. Jaarverslag 2020

Het jaarverslag wordt goedgekeurd en wordt opgenomen in het archief.

11. Financiën

Het financiële team in 2020 bestond uit penningmeester Geert Jonker, boekhouder Jan Wieffer en ledenadministrateur Willem Boender. De laatste twee worden door de penningmeester bedankt voor hun inzet en samenwerking.

- Jaarrekening 2020

De hoofdlijnen van 2020: de inkomsten waren € 116.000 (€ 7.000 minder dan het jaar ervoor), de uitgaven € 112.00 (+ € 1.000). Per saldo is de winst € 4.000 (- € 8.000) en die wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

- Kascommissie

Deze bestond uit Karel Ouendag (aftredend), Rob Oosterlee en Andrien Muijsers. De kascommissie heeft de jaarrekening gecontroleerd en meldt dat de balans een getrouw beeld geeft van de financiële situatie van de vereniging. Zij beveelt de ALV aan om de jaarrekening goed te keuren en het bestuur decharge te verlenen voor het gevoerde beleid. De aanwezige leden gaan akkoord. Andrien Muijsers is nu naast boekhouder ook lid van de kascommissie. Dit is een ongewenste maar tijdelijke situatie. Er wordt gezocht naar een nieuwe boekhouder en als dat te lang duurt ook naar een ander lid van de kascommissie. Michiel Baltussen stelt zich beschikbaar voor de kascommissie. Robert

Having is ook beschikbaar. De aanwezige leden stemmen in met de nieuwe samenstelling van de kascommissie.

- Begroting 2021

De uitgangspunten van de begroting 2021 zijn:

- Er zijn geen veranderingen in de contributie en de verzekeringspremies. De premie van zowel de WA als de WA-plus zijn onderdeel van de contributie.
- Er worden geen grote veranderingen verwacht in het algemene uitgavenpatroon.
- Er worden 120 nieuwe MIO's verwacht.
- Het ledental zal met 40 personen groeien.
- Het schadeverloop bij de verzekeringen zal gemiddeld zijn.
- De weercursus en het wekelijkse weerbericht op de website worden voortgezet.
- De eerste grotere uitgaven en verplichtingen zijn voor het 50-jarig jubileum. De inkomsten worden begroot op € 130.000 en de uitgaven op € 135.000.

De aanwezige leden stemmen in met de begroting 2021.

12. Wijziging Huishoudelijk Reglement

De wijzigingen hebben op de website gestaan en de vragen die al eerder daarover gesteld zijn, zijn beantwoord. Er staat hier en daar nog 'hij' waar ook 'zij' wordt bedoeld. Dat zal genderneutraal worden aangepast. De wijzigingen worden aangenomen. Het bestuur vraagt mandaat aan de ALV om de wijzigingen met name over de opleiding aan te passen en niet te wachten op de ALV van volgend jaar. Er wordt mandaat gegeven om alvast te handelen naar een aangepast huishoudelijk reglement, maar dat dit bij de komende ALV ter goedkeuring wordt voorgelegd.

13. Rondvraag en sluiting

Nico Salm geeft complimenten aan de molenaars die hem hebben uitgenodigd voor zijn 100 molens toer. Door de corona-crisis heeft

hij deze toer tijdelijk moeten onderbreken. Na de zomer hoopt hij weer op pad te gaan. Er kunnen nog een aantal uitnodigingen naar hem opgestuurd worden.

Nicole Bakker meldt dat de Nationale Molendag online georganiseerd wordt. Er komt een nieuwsbrief.

Jan Wieffer heeft een artikel in De Gildebrief geschreven over de verzekering van een ongediplomeerde molenaar die zelfstandig op een molen draait. Bij schade kan de eigenaar van de molen die molenaar in dat geval niet aansprakelijk stellen.

Via de chat was er nog de vraag of je je eigen valbeveiligingsset mag keuren. Dat mag alleen als je keurmeester bent.

De voorzitter bedankt iedereen die zich inzet voor het Gilde.

De volgende algemene ledenvergadering zal op 2 april 2022 plaatsvinden.

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS
TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen, maaltechnisch advies.

Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.
Restauratie van stenen en maalstoelen.
Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.
Kneus- en scherphammers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland
Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Zeilmakerij van Neerven bv



MOLENZEILEN IN
WK77 BRUIN OF WIT,
MARLON BOLUS ROOD

Driek van Erpstraat 1
5341 AK OSS
Tel. 0412-624028
Fax. 0412-627973

info@zeilmakerijvanneerven.nl

DEGELIJKHEID EN
GEGARANDEERD DE
BESTE KWALITEIT !!



Opleidingsraad - 6 maart 2021

Een ingekort verslag van de online-vergadering

Aanwezig: Groningen, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant, Limburg, Examencommissie en het voltallige landelijke bestuur.

Afgemeld: Zeeland en Drenthe

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering en vraagt of iedereen een goede reistijd gehad heeft.

2. Notulen vergadering 14 november 2020

Deze worden goedgekeurd.

3. Bestuursmededelingen

Gevolgen van de corona-maatregelen: de lessen gaan zo goed als zo kwaad door. Theorielessen zijn vaak online. De landelijke examens zijn uitgesteld van april naar juni. De examencommissie gaat er alles aan doen om de examens door te laten gaan, eventueel met één examinator en één notulist.

Utrecht meldt problemen om nieuwe leerlingen te plaatsen. Sommige instructeurs houden nieuwe leerlingen even af. De datum voor aanmelding van de examens wordt waarschijnlijk doorgeschoven naar 15 juni. De toelatingsexamens vinden plaats op de eigen molen met één examinator. Aan de afdelingen wordt gevraagd hier soepel mee om te gaan en de namen van de kandidaten alvast door te geven.

Limburg meldt problemen wat betreft de draaiuren op een andere molen.

4. Tweede internationale molenaarsconferentie op 25 maart 2021

De inschrijvingen voor deze online-conferentie lopen binnen. Molenaars uit Egypte, Noorwegen en Duitsland verzorgen een presentatie.

5. Verzekeringen

Er is een nieuwe aanbieding van de polis voor de ongevallenverzekering ingaande 1-1-2022. De leeftijdsdiscriminatie gaat er af. Boven de leeftijd van 75 jaar wordt de uitkering wat lager. Mensen in het buitenland zijn dan ook verzekerd.

6. Veiligheid

Onze onafhankelijke veiligheidsdeskundige Hay Janssen wil een tweede man of vrouw erbij.

Er bestaat bij 'De Opleider' een cursus *keurmeester valbeveiligingsmiddelen*. Acht mensen gaan deze cursus doen en de keurmeesters worden dan ook op de website genoemd.

Er is een andere firma die een module *keurmeester hijsmiddelen* ontwikkelt. Keuringen kunnen daar ook aan uitbesteed worden. Dit wordt nog verder onderzocht.

7. Jubileum

De jubileumcommissie heeft al een mooi programma samengesteld. Elke afdeling heeft een maand waarin ze zichzelf in het zonnetje kan zetten. Aan de afdelingen wordt gevraagd zoveel mogelijk de streekelijke tradities daarin terug te laten komen. De penningmeester stelt dat elke afdeling natuurlijk aan fondsenwerving mag doen.

8. Naamswijziging

Onze naam is het *Gilde van Vrijwillige Molenaars*. Het bestuur stelt voor om voor de komende 50 jaar de naam te wijzigen in *Gilde van Molenaars*. De huidige naam was een tegenwicht tegen de vakmolenaars die eigenlijk wilden dat wij geen molenaars werden genoemd. De noodzaak van een tegenwicht is er niet meer. Veel van de beroepsmolenaars van nu zijn door het Gilde opgeleid.

In de loop van het jubileumjaar willen we dit doorvoeren. De hele vergadering vindt het een goede stap.

9. Jaarverslagen van de afdelingen

Het bestuur wil van de afdelingen meer inzicht krijgen in de opbouw van het ledenbestand. Dit geeft een beter beeld, zowel voor de eigen afdeling als voor de vereniging in zijn geheel.

10. Opleidingszaken

De Hollandsche Molen gaat per 1 januari 2022 de examenperiodes aanpassen van twee naar vier periodes per jaar. Dit betekent dat de toelatingsexamens ook vaker kunnen plaatsvinden. De periode tussen toelatingsexamen en examen wordt hiermee verkort. De oefenperiode op de examenmolen wordt teruggebracht van 6 naar 4 weken.

11. Aanmelding- en inschrijfprocedure standaardiseren

De uitstroom van leerling-molenaars van 40 procent moet worden verlaagd. De verwachtingen moeten beter op elkaar worden afgestemd. Vooraf nodigt de afdeling het nieuwe lid uit voor een gesprek of een aantal proeflessen. Daarna vindt pas betaling plaats, krijgt het nieuwe lid de boeken op de mat, zijn de verzekeringen geregeld en wordt een instructeur gezocht.

12. Leeswijzer

Kees Kammeraat heeft alle lesstof gesplitst in twee kolommen: basisstof en verdiepingstof met de examens die daarbij hoort. Meelezers worden gevraagd om zo tot een heldere lijst te komen.

13. Lesstof

Alleen de leden kunnen nu op de website bij de lesstof. Waarom zouden we er een geheim van maken? Vanuit UNESCO wordt ons opgedragen het ambacht uit te dragen. Er zijn voor- en tegenstanders van openbaar maken, maar de lesstof blijft voorlopig alleen voor leden toegankelijk.

14. Enquête

De resultaten van de enquête over de uitval van leerlingen is in de afrondende fase.

15. Uitgeklede opleiding

Dit onderwerp wordt geparkeerd, omdat de verbeteringen nog gaande zijn en de uitslag van de enquête nog even op zich laat wachten.

16. Handvatten voor instructeurs

Die zijn er niet. Er is geen opleiding en weinig draagvlak. Instructeurs en stagemolenaars willen graag ondersteuning in het geven van instructie. Een deskundige wordt gevraagd of hij zijn kennis wil delen met de afdelingen.

17. Beleidsplan

Een beleidsplan is een verplicht nummer, omdat het Gilde een ANBI-instelling is. Het beleidsplan wordt tijdens de Algemene Ledenvergadering ingebracht.

18. De 5 minuten van..... en de rondvraag

In Limburg zijn bepaalde hoofdstukken van de lesstof voor de theorielessen samengevoegd voor zowel wind- als watermolenaars, In Noord-Holland zijn heel veel aanmeldingen. Een aanmeldingsstop dreigde, maar het is toch gelukt iedereen te plaatsen. Er zitten ook veel jeugdleden bij.

De theorielessen zijn lastig te organiseren. Leerlingen uit andere afdelingen zijn welkom in Gelderland voor de digitale lessen. Het Gilde heeft een Zoomaccount waar ook de afdelingen gebruik van mogen maken.

Jan Wieffer stopt als boekhouder en wordt bedankt voor zijn inzet met een digitaal applaus. Andrien Muijser neemt het tijdelijk over. Jan blijft het verzekeringssecretariaat doen.

Er is de vraag of er een digitale weercursus van David Henneveld komt. Dit wordt nog besproken met David.

De afdeling Zeeland stelt voor, dat er meer jeugd betrokken wordt bij het vormen van een beleidsplan. Er zijn in het land een hoop jonge molenaars met goede ideeën. Over het mogelijk invoeren van de dorpsmolenaar moeten de exameneisen leidend zijn. Laten we ons als Gilde meer richten op nieuwe, jonge molenaars.

De volgende Opleidingsraadvergadering is op zaterdag 25 september 2021.

De voorzitter dankt iedereen voor hun inbreng en sluit de vergadering.

Immaterieel Erfgoedprijs



De *Immateriële Erfgoedprijs* wordt uitgereikt aan de persoon of organisatie die zich heeft ingezet voor het levend houden van het ambacht van molenaar.

Weet jij toevallig een leuk project of voorstel dat aandacht geeft aan ons immaterieel erfgoed van molenaar?

Ken jij een mooi project dat in aanmerking kan komen voor deze prijs?

Stuur dan een bericht met het voorstel naar secretaris@vrijwilligemolenaars.nl.

Voorstellen kunnen worden ingestuurd tot 1 november 2021.



Van Gilde van Vrijwillige Molenaars naar Gilde van Molenaars

DOOR: ERIK KOPP

Eind jaren zestig dreigde het ambacht van molenaar te verdwijnen. Immers het aantal beroepsmolenaars werd kleiner, ze waren steeds minder nodig en de molens zouden vrijwel allemaal tot stilstand komen. Een groep jonge molen-enthousiasten wist dit te voorkomen, ze werden soms wel eens 'de bende van acht' genoemd. Zij lieten zich opleiden door beroepsmolenaars tot 'amateur-molenaar'. Dat begin groeide in 1972 uit tot het oprichten van onze vereniging. Over de naam van deze nieuwe vereniging ontstond een stevige discussie tussen de beroepsmolenaars en die 'amateur-molenaars', want die draaiden op vrijwillige basis. In de naam moest het verschil duidelijk zijn: die nieuwe molenaars draaiden met de molen als hobby en voor de liefhebberij en de vakmolenaars deden dat beroepsmatig. Van de vakmolenaars mocht het woord 'molenaar' niet eens in de naam voorkomen en één van hun voorstellen was 'amateur-molendraaiers'. Tenslotte is er een tussenweg gevonden en werd de naam Gilde van Vrijwillige Molenaars gekozen. Daarin was het onderscheid tegenover de beroepsmolenaars voldoende duidelijk.

Nu 50 jaar later is de tijd en de samenstelling van de vereniging veranderd. Het Gilde leidt nog steeds - met succes - mensen op tot molenaar. Ruim 2300 leden hebben het getuigschrift molenaar mogen ontvangen. Het aantal beroepsmolenaars is veel kleiner geworden (nu nog ongeveer 50). Bovendien is het grootste deel daarvan tot molenaar opgeleid door leden van het Gilde en is lid van ons Gilde. Het onderscheid met de groep van beroepskorenmolenaars komt voldoende tot uitdrukking in hun naam: het Ambachtelijk Korenmolenaars Gilde (AKG).

Zijn er voordelen?

In contacten met de media wil de pers vaak spreken met de 'echte molenaar' en dus niet met de vrijwilliger. Hoezo is de vrijwillige molenaar niet goed genoeg? Ik verwacht dat het beeld van onze vereniging verbetert en dat we niet meer de afkeurende blik krijgen van: het zijn maar vrijwilligers. En daarmee wordt het Gilde serieuzer genomen. Het past ook in onze doelstelling: we leiden op tot molenaar. Dat iemand dat als vrijwilliger doet, is minder van belang. Het gaat om het leren van de vaardigheden om met een molen te werken. En tenslotte, kijk eens naar onze Friese collega's, het Gild Fryske Mounders, mooie naam toch.

Een naam die al bijna 50 jaar bestaat verander je niet van de ene op de andere dag. Gedurende het jubileumjaar in 2022 blijven we de naam Gilde van Vrijwillige Molenaars houden. Aan het eind van dat jaar tijdens de afsluitende bijeenkomst gaan we over op de nieuwe naam. Het

zal enige tijd duren voordat iedereen er aan gewend is, maar we doen dit om klaar te zijn voor de volgende 50 jaar. Het Gilde van Molenaars blijft mensen opleiden tot molenaar en zal zo het ambacht doorgeven aan volgende generaties. Op naar het 100-jarige bestaan. Een bijkomend voordeel is, dat de afkorting hetzelfde kan blijven: GVM.

- Het verschil tussen beroeps en vrijwillig: de één krijgt ervoor betaald en de ander niet. Voor het zijn van molenaar maakt dat niet uit.
- Als uw huis in brand staat vraagt u ook niet eerst aan de brandweermensen voordat ze gaan blussen: "bent u vrijwilliger of beroeps?". Voor hun inzet en bekwaamheid maakt het niet uit.

Koning Molenzeilen



- *Nieuwe zeilen*
- *Reparaties*
- *Touwwerk*
- *Smeermiddelen*
- *En meer...*

Fa. Koning v.o.f.
058-2135830 / 06-15107316
info@koning-molnzeilen.nl

www.koning-molnzeilen.nl



Vertrouwenspersonen Ada Meurs en Hub van Erve

DOOR: BAREND ZINKWEG MET FOTO'S VAN BAS DE DEUGD

Als je De Gildebrief openslaat kom je als allereerste het COLOFON tegen. Daarin staan de namen van de vrijwilligers van het Gilde die voor het hele land actief zijn. In die rij staan ook de namen van de vertrouwenspersonen en die heb ik via e-mail een paar vragen voorgelegd.

Waarom heeft het Gilde vertrouwenspersonen benoemd?

Hub: Omdat het in allerlei organisaties verplicht werd gesteld kwam dit ook naar voren bij het Gilde. Ik herinner me, dat we bij de cursus ook een aantal mensen hadden van gemeentes en de brandweer. Het leefde in die tijd nogal.

Ada: Het was wettelijk verplicht.

Voor wat voor soort zaken kunnen leden contact met jullie opnemen?

Ada: Officieel, volgens de wet, is een vertrouwenspersoon voor zaken rond discriminatie, geweld, seksuele intimidatie en pesten.

Hub: Ook worden we ingeschakeld bij een vertrouwensbreuk of een crisis. Dit laatste is pas in 2020 officieel aan onze taken toegevoegd. Het was en is eigenlijk het meest voorkomende probleem.

Ada: In de praktijk wordt er ook gebeld als iemand zijn hart wil luchten of raad zoekt. In dat geval ben ik een luisterend oor en denk met de beller mee. Waar iemand voor belt, blijft vertrouwelijk.

Wat moet een vertrouwenspersoon kunnen?

Ada: Nou moet ik even denken. Er zal een lijst voor te vinden zijn, maar ik geef je mijn eigen idee hierover. Een vertrouwenspersoon moet



van mensen houden, kunnen luisteren, kunnen doorvragen en tijd kunnen nemen om iemand alles te laten vertellen over de reden van de hulpvraag.

Hub: Een vertrouwenspersoon moet ook kunnen omgaan met emotionele reacties, daar begrip voor opbrengen en een gesprek daarover kunnen leiden.

Ada: Daarbij is een goede houding belangrijk. Ik bedoel daarmee, dat de informatie van de hulpvrager diens eigen versie is van wat er gebeurd is. Mijn persoonlijke mening doet er niet toe: de hulpvrager staat helemaal centraal.

Hub: Verder is het van belang, dat de vertrouwenspersoon het vertrouwen heeft van minstens het bestuur maar ook graag van de leden van het Gilde. Je moet bekend zijn met de cultuur binnen het Gilde. Je moet ook inzicht en kennis hebben van seksuele intimidatie, racisme, discriminatie en agressie. Je moet de wegen weten en kunnen aangeven welke leiden tot een oplossing.

Ada: Een vertrouwenspersoon moet niet alleen om kunnen gaan met emoties van een hulpvrager maar ook met de emoties van zichzelf. Verder lijkt me een lerende houding

belangrijk: in elk contact kun je weer iets leren voor een volgende keer.

Hub: In 2020 is toegevoegd dat je ook nog een verslag moet kunnen maken. Nou ben ik daar niet zo voor, want waar blijft dat en wat gebeurt ermee? Hoogstens zou een kort verslagje zonder namen – dus helemaal anoniem – soms wel kunnen.

Als iemand contact met je opneemt, wat gebeurt er dan?

Hub: Meestal wordt er opgebeld. Ik probeer vertrouwen op te bouwen door te praten over de uitwerking: hoe vervelend het allemaal is voor de persoon in kwestie. Daarna ga ik proberen het probleem zo goed mogelijk in kaart te brengen. Wat is er zeker? Wat is er aannahme of idee? Wat is er zeker niet aan de hand? Zijn er meer mensen bij betrokken? Is er zelf al geprobeerd het op te lossen? Wat is daar dan het resultaat van?

Ada: Als iemand belt, laat ik als eerste uitgebreid vertellen. Ik vraag door, totdat duidelijk is wat het probleem is. Ik geef een samenvatting en als het precies klopt, dan weet ik dat de beller zich gehoord weet en dat ik het begrepen heb. Ik vraag hoe er tot nu toe met de situatie is omgegaan. Ik vraag wat hij of zij zou willen dat er verandert. Samen kijken we welke mogelijkheden daarvoor zijn.

Hub: Soms maak ik een afspraak op neutraal terrein: bijvoorbeeld bij mij thuis of bij mij op de molen. Dan gaan we samen proberen naar een oplossing te zoeken, zoveel mogelijk met ideeën van de hulpvrager zelf. Welke stappen gaat die zelf (proberen te) ondernemen. Wat ziet de hulpvrager graag door mij ondernomen worden? Dan is het de vraag of ik hierin kan en mag meegaan? Is het een idee om een bemiddelaar te zoeken? Samen bepalen we of er zo nodig aangifte gedaan gaat worden en ik bied daarbij ondersteuning aan. Zo nodig verwijs ik naar hulpverlening of een andere vertrouwenspersoon.

Ada: De dagen erna zal ik steeds telefonisch contact houden en praten over wat er gedaan is en wat het resultaat was. We blikken terug en overleggen. Als blijkt dat de hulpvrager een klacht wil indienen, dan leg ik de gang van zaken uit. Als dat nodig is, help ik bij het indienen van een klacht bij het bestuur. Heel belangrijk bij dit alles is: ik als vertrouwenspersoon doe zelf geen actie. De hulpvrager is degene die zelf ingrijpt of hulp bij een instantie vraagt. Ik als vertrouwenspersoon sta naast de beller en geef steun.

Hub: Meestal nemen Ada en ik contact op



met elkaar om samen te overleggen, helemaal als het ernstig en ingewikkeld is. Verder bepalen we samen of het Gildebestuur ingelicht moet worden en of zij maatregelen moeten nemen.

Hoe komen mensen met jou in contact?

Hub: De meeste mensen bellen. Mijn telefoonnummer en mijn adres staan in De Gildebrief.

Ada: Ook vandaag werd ik gebeld door iemand die lid van het Gilde wilde worden en alleen mijn telefoonnummer vond! Dus, via de website komt men met mij in contact. Soms bedenkt iemand zelf, dat er een vertrouwenspersoon is en soms wordt er doorverwezen.

Hub: Aan huis komt tot nu toe niemand zomaar. Eén keer werd ik aangesproken bij een bezoek aan een molen, er was verder niemand. We hebben toen een goed gesprek gehad.

Ada: Ik maak ook mee, dat iemand het hart even lucht tijdens een molenbezoek bijvoorbeeld. En dat is helemaal prima. Daar hoeft je geen vertrouwenspersoon voor te zijn, maar blijkbaar kom ik betrouwbaarder over, als iemand hoort dat ik dat ook ben.

Ben je gevraagd of heb je jezelf aangemeld als vertrouwenspersoon?

Hub: In mijn herinnering ben ik destijds

gevraagd om vertrouwenspersoon te worden. Het was Theun Vellinga die het me vroeg. Hij was destijds de voorzitter. Het leefde toen nogal onder diverse organisaties.

Ada: Ik ben gevraagd.

Heb je nog iets toe te voegen?

Ada: Aan de ene kant is het een goed teken, dat er weinig contact wordt opgenomen. Aan de andere kant kan het ook zo zijn, dat een probleem zich nu oplost doordat de gedupeerde uit de molenwereld vertrekt. Als er hulp ingeroepen was, had een probleem misschien toch naar tevredenheid opgelost kunnen worden. Ik vind het jammer als er molenliefhebbers onnodig verdwijnen.

Hub: De afgelopen jaren heb ik prettig samengewerkt met Ada. Eigenlijk hadden we (gelukkig) niet veel te doen. Voor mijn opvolger hoop ik dat het zo blijft. Ook met het bestuur is er altijd een prima verhouding geweest en is er altijd alle vertrouwen in mij – in ons – gesteld.

Tot slot

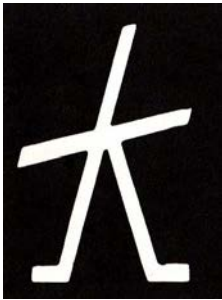
Hub heeft tijdens de laatste Algemene Ledenvergadering gemeld, dat hij stopt als vertrouwenspersoon. De reden van zijn terugtreden is, dat er voor diverse familieleden steeds meer een beroep op hem wordt gedaan als mantelzorger. Willem van Breunen is gevraagd om hem op te volgen.



In Memoriam Nico van Weelden (1942 – 2021)

Nico van Weelden behoorde tot de vroege generatie vrijwillige molenaars. Hij reisde begin jaren zeventig bijna elke dag tussen Den Haag en Delft. Langs de Provinciale Weg stond de Schaaapweimolen: die trok de aandacht van Nico en hij ging op bezoek bij molenaar Cor de Lange. Nico ging nog eens en nog eens en uiteindelijk vatte

Nico het plan op om ook molenaar te worden. Nico en De Lange bouwden een grote persoonlijke band op. Toen de leeftijd van De Lange aanleiding gaf om een stapje terug te doen, haalde Nico zijn molenaarsdiploma en werd officieel molenaar van de Schaaapweimolen. Nico deed zelf klussen aan de molen, zoals het vervangen van het brugdek van de achterwaterloop, het schilderwerk en de restauratie van de baard.



Nico was voor het Gilde van Vrijwillige Molenaars actief om bliksemafleiders op molens te controleren. Ook maakte hij vele jaren achter elkaar posters en affiches voor molendag. In sommige molens hangen ze nog. Ook ontwierp hij een logo voor de Werkgroep Nationale Molendag in de vorm van een gestileerd molentje, ze tonen zijn kunstzinnige kwaliteiten aan.

De tijd gleed verder. De Schaaapweimolen moest wijken voor snelweg A12 en werd verplaatst. De molen wisselde van eigenaar en molenaar De Lange overleed. Uiteindelijk vond Nico er niet meer het plezier dat hij eerder had. Uiteindelijk is hij na ongeveer 25 jaar gestopt als molenaar. Hij heeft altijd interesse gehouden in molens. Nico heeft ons de achterliggende jaren op open dagen een heel aantal keren geholpen met het rondleiden van bezoekers. Hij had daar zichtbaar plezier in, zeker als er nieuwsgierige kinderen waren. Met zijn zachtaardig karakter trad hij hen tegemoet als een gezellige opa.

Januari 2020 stuurde Nico ons een brief. Hij schreef dat hij ongeneeslijk ziek was en geen jaar meer te leven had. Wij hebben nadien nog fijne gesprekken gevoerd. Nico wilde dat zijn verzameling foto's en overige documentatie van met name de Schaaapweimolen algemeen toegankelijk zou zijn. Dat komt voor elkaar.

Op 13 maart jongstleden belde zijn vrouw dat Nico was overleden. Nico is niet meer. Een paar molens stonden in de rouw als laatste groet aan Nico, waaronder zijn Schaaapweimolen. Wij wensen zijn vrouw en verdere familie sterkte met het verwerken van dit verlies.

Frank Klören





De zomer komt er aan!! Stilstand is achteruitgang

DOOR: ANJA NOORLANDER, tekst
DANIELLA DE HAAN, foto's



INSTAGRAM: @DANIELLADEHAAN.PHOTOGRAPHY

Daan en ik lopen steeds vast in ons project *Ode aan de molenaars*. Ons dagelijks leven slokt ons met regelmaat op. Ook de pandemie zorgt er voor, dat we niet de deur plat lopen bij de molenaars. Ook door de weersomstandigheden lukt het gelukkig steeds beter op afstand foto's te maken. We krijgen hierdoor letterlijk een ander beeld van 'onze' molenaars en hun gezinnen. Er zit weer beweging in. Ook dankzij de inzet en de veerkracht van de molenaars.

Vooruitgang

Tentoonstellingen en andere projecten gaan natuurlijk al langere tijd niet door. Inmiddels hebben we contact met een fotograaf die ook een prachtig fotoboek met verhalen heeft gemaakt. Hij kent het werk van Daan. We kijken er in ieder geval naar uit om van zijn kennis en ervaringen te leren. Dit kan alleen maar leiden tot nieuwe energie en inspiratie. Verder wordt de molen waar ik woon en maal, onder handen genomen. Twee molenmakers, die ik hoog heb zitten, weten heel precies de platen van de kruivloer te vervangen. Dat is een knap staaltje werk in een molen met een ovale romp, een ovale kap en alles licht overhellend naar de noordhoek. Ook de kruibank is weer veilig genoeg om erop plaats te nemen. Niet geheel onbelangrijk. De eerst keer kruien, zorgt er voor dat ik bijna van de kruibank val. Ik had veel meer weerstand verwacht en zette mijzelf goed schrap om stevig het kruiwiel in beweging te brengen. Dit liep - helemaal onverwacht - best licht! Al met al brengen die weken stilstand een enorme vooruitgang!



Bloesems van de fruitbomen

Natuurlijk krooi ik de molen op dat moment naar het noorden. Eindeloos bleef de wind maar uit het noorden of het oosten komen. Dat duurde zeker tot en met eind april, tot wat verdriet van molenaars met fruitbomen en moestuinen. Aan vele pruimenbomen en kroosjes was geen bloesem te bespeuren of viel het enkele bloemetje bruin van de bomen. Gelukkig zijn de perenbomen en de appelbomen later met bloeien. Ook al was er wat nachtvorst bij de grond hoop ik op een paar appels en peren van eigen tuin.

De koude bak van Alewijn

Over tuinen en stilstand gesproken ... Ik heb altijd met veel plezier een moestuin gehad. Vroeger noemde mijn vader zijn tuin een volkstuin en ik later ook. Op de molen namen we de groentetuin in gebruik die de vorige bewoners altijd goed onderhouden hadden. Door persoonlijke omstandigheden lukte het mij in mijn eentje niet om die tuin bij te houden. Ook de boomgaard verdiende meer aandacht. De afgelopen jaren was dat stukje grond bij de molen triest. Als ik dan de familie Hoek hoorde over oude bomenrassen, een ent die genomen was van een omgewaaide appelboom en de groentetuin, dan dacht ik met weemoed aan het trieste stukje grond op de Overwaard. Ik werd geïnspireerd. Dat ook. Ik heb het onderhoud van de boomgaard weer aangepakt samen met vrienden, fruitbomen-specialist Wouter de Boer en een nieuwe liefde die van het buitenleven houdt.



Tijdens het opruimen stuitte we dit voorjaar in het riet op een paar ijzeren platen. Dat moest natuurlijk weg. Toen het klaar stond om af te voeren zag ik opeens wat het was, omdat ik goed stil stond bij die platen en echt keek: het was de koude bak van Alewijn! Dat was de bak waar de vorige bewoner onder glas zijn groenten kweekte. Die bak had hij gemaakt op zijn werk, de scheepswerf. Die heeft zeker 24 jaar in het riet gelegen en na een verbeurt is die nu zo goed als nieuw, zo goed als minstens 50 jaar geleden. En nu wordt er getuind en is de groentetuin een beetje terug. Bij de familie Hoek worden aardappels gepoot en wordt in de groentetuin gewerkt. Ook bij de andere molenaars horen wij verhalen, wordt zaaigoed en aardappels gepoot en maakt Daan foto's. Ook komen er andere winden aan. We zijn er klaar voor. De zomer komt eraan!



Creatief met opleiden

DOOR: HENK LINDENBURG EN WIJNAND WESTERVELD



In het artikel ‘Train de trainer’ in de vorige Gildebrief noemt Kees Kammeraat een knelpunt in het opleiden van nieuwe molenaars: vergrijzing van de instructeurs. Hij doet enkele aanbevelingen voor het opvangen van de schaarste die daaruit ontstaat. Wij willen ingaan op één daarvan: het inzetten van net geslaagde molenaars. In Schiedam heeft dat namelijk tot succes geleid.

Moed

Stichting De Schiedamse Molens beheert zes graanmolens (de hoogsten ter wereld) plus een poldermolen. Halverwege 2018 zat de stichting tijdelijk zonder instructeur. Toen Wijnand Westerveld (60+) zich als nieuwe leerling-molenaar aangediende, is een beroep gedaan op een pas geslaagde vrijwillige molenaar uit eigen gelederen: Henk Lindenburg (70+). Hem is gevraagd of hij deze nieuwkomer onder z'n

hoede wilde nemen. De overwegingen daarbij waren dezelfde als Kees in zijn artikel noemt. De lesstof was bij Henk nog paraat én kennisoverdracht zat in zijn DNA (zie het kader). Een dergelijke stap vergt moed. In de eerste plaats van het stichtingsbestuur dat zo'n experiment aandurft en z'n rug recht houdt bij de aarzelingen van sommige doorgewinterde molenaars. Maar de werkelijke druk ligt op de schouders van de opleider. Het vergt heel wat inzet en volharding om

iemand op te leiden tot molenaar. Maar het is gelukt: binnen twee jaar behaalde ik mijn diploma.

Succes

Het succes van dit experiment heeft een aantal pijlers. Tussen ons beiden was er – niet onbelangrijk – vrijwel meteen een 'klik': twee pensionado's met een technische achtergrond én met elk een stevige loopbaan achter de rug. We zijn allebei enthousiast, leergierig en bereid er serieus de schouders onder te zetten. Gedurende bijna twee jaar stonden we elke dinsdag en donderdag op molen De Walvisch en waren theorie en praktijk doorlopend aan de orde. Dan telt het aantal molenuren snel op. Ook hamerde Henk steeds op het belang van elders meedraaien en meer nog: 'je licht opsteken bij andere molenaars'. Bij elkaar is het meer dan 150 uur op 'vreemde molens' geworden. De maandelijkse theorielessen van het Gilde waren onmisbaar en meer

nog een praktijkdag zoals 'het vang verstoppen' in molen De Lelie in Puttershoek. Op zijn beurt kon Henk terugvallen op de instructeur die hem heeft opgeleid. Samen hebben we vaak ons licht opgestoken bij de collega's binnen de Stichting De Schiedamse Molens. Daaronder waren beroepsmolenaars en de molenbouwers van De Restauratiewerkplaats waar we altijd zo naar binnen konden lopen.

Inmiddels ben ik een paar maanden gediplomeerd vrijwillig molenaar: een beginner, realiseer ik mij terdege. De kennis en ervaring van de 'beroeps' zal ik nooit evenaren in de pakweg tien jaar die ik mogelijk nog mee kan. Maar pensionado's zijn geen groentjes. Ze mogen als vrijwillige molenaar wellicht nog nooit 'in de kwaai' zijn geweest, maar ze hebben tijdens hun arbeidzame leven hun sporen verdiend. Zonder hen zou het merendeel van de molens in Nederland niet draaien.



Henk Lindenburg heeft een werktuigbouwkundige achtergrond en werkte vijfenveertig jaar op de Technische Universiteit-Delft als manager van twee onderzoeksinstellingen: een vliegtuigsimulator en een tweemotorig straalvliegtuig. Beide instellingen, waar hoogwaardige complexe techniek centraal stond, werden ingezet voor onderwijs en onderzoek: op en top kennisoverdracht dus.

Wijnand Westerveld heeft een elektrotechnische achtergrond. Hij werkte twaalf jaar bij het Waterloopkundig Laboratorium, Daar was hij vanaf 1985 nauw betrokken bij de invoering en uitrol van computers en computerprogramma's. Daarna werkte hij dertig jaar als journalist voor vakbladen, waarvan ruim tien jaar als hoofdredacteur van een aantal toonaangevende IT-bladen.





Het houten scheprad

DOOR: JAN HOFSTRA

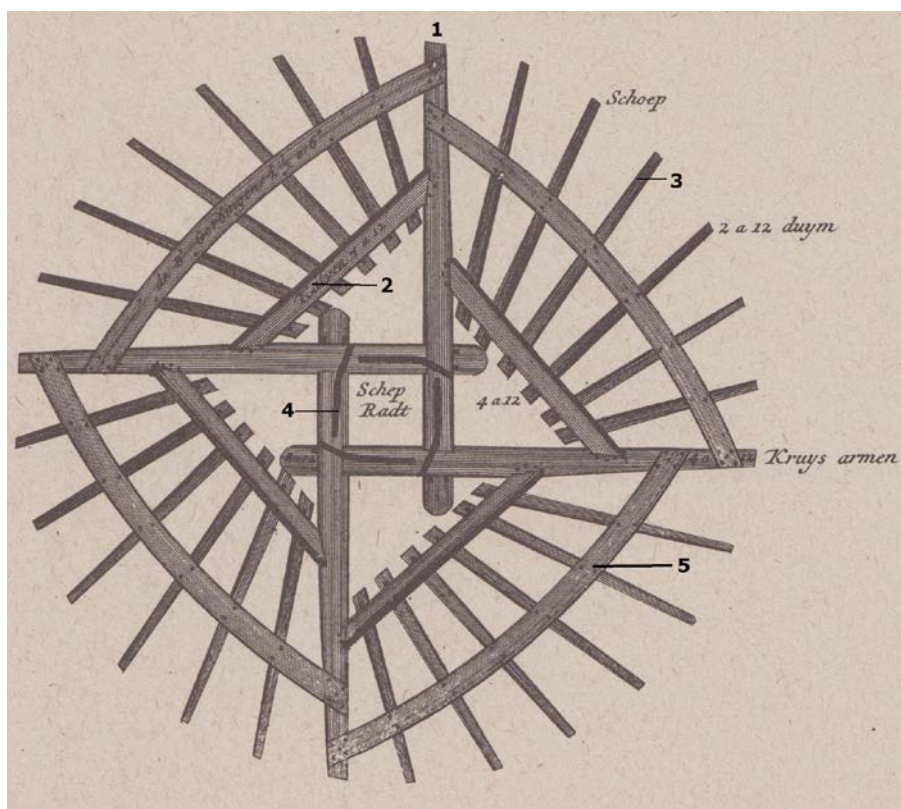
Rond 1400 moet de windwatermolen (poldermolen) zijn uitgevonden. Het eerste schriftelijke bewijs daarvan stamt van 1407 toen de graaf van Holland, Willem VI, de heemraden van Delfland vroeg om een dergelijke molen bij Alkmaar te gaan bekijken. Dat ze daarvoor zo'n reis moesten maken, lijkt er wel op te wijzen dat het om een nieuwigheid ging.

Windwatermolens

In die tijd waren bijna alle laagveengebieden in cultuur gebracht, maar door de verbeterde ontwatering vond een sterke daling plaats van het maaiveld. Daardoor ging wateroverlast steeds vaker voorkomen. Kort daarna duiken er in de archieven al snel meer van dergelijke molens op. Daaruit blijkt dat er een grote behoefte aan windwatermolens was ontstaan. Deze molens waren zonder twijfel uitgerust met schepraderen. Niet bekend is of deze er gelijk al zo uitzagen als afgebeeld in bijvoorbeeld het *Groot volkomen Moolenboek* uit 1734. Op oude kaarten en prenten lijken ze vooral weergegeven als symbool. Door water aangedreven molens waren natuurlijk al eeuwen daarvoor bekend, Misschien dat de eerste schepraderen daarvan waren afgeleid.

In de Beemster zijn ze voor het eerst in serie gemaakt. In het bouwbestek uit 1607 valt daar het volgende over te lezen:

Het scheprad zal groot wezen 18 voet naar den strekel (cirkel) te meten en 14½ duim breed. De armen (1) van het scheprad zullen dik wezen 7 duim en op het ligte eind 4 duim, breed als boven verhaald. De zwaardstukken (2) zullen dik wezen 7 duim, breed als de schoppen (3) met ijzeren houvasten (4) over de vergadering lang naar eisch. De spruiten (3) van het scheprad zullen dik wezen op het zware einde 4 duim en het ligte 2½ duim, in elk vierendeel 5 spruiten. Het scheprad zal men maken met dubbele pennen en gaten. De banden (5) van het scheprad zullen dik wezen 2½ duim en breed 5 duim, de lengte naar den eisch van het werk met bekwame bogten. (De cijfers verwijzen naar afbeelding 1).

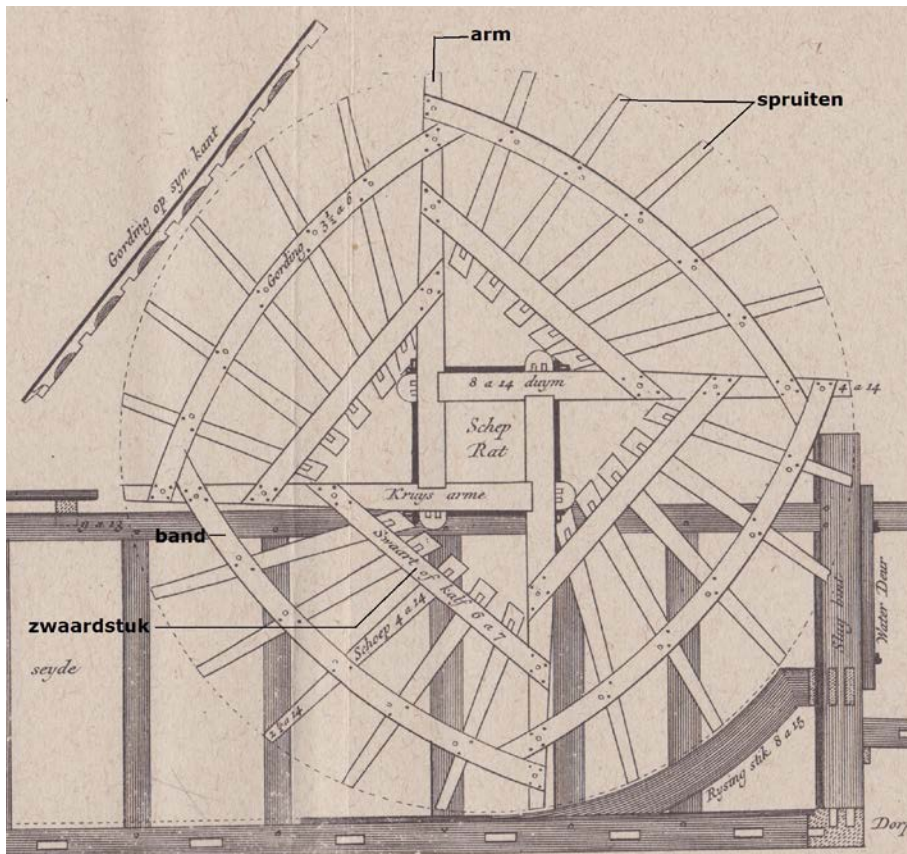


Afb. 1: Houten scheprad, plaat VII uit het *Groot volkomen moolenboek*.

Opbouw van het scheprad

Deze afbeelding uit het *Groot volkomen moolenboek* toont een scheprad volgens het bestek van de Beemster. Het rad is samengesteld uit vier kruisarmen die met dubbele pennen en een keep in elkaar zijn gewerkt. De pennen steken een eind door de armen, zodat ze daar met knevels aan vast kunnen worden gemaakt. Iedere knevel steekt zo door twee pennen tegelijk. Omdat ze iets schuin zijn gemaakt, zullen ze bij het aanslaan ervan de

verbinding goed sluiten. Het is te vergelijken met de manier waarop kammen zijn vastgezet. Naast de dubbele pennen is er in de armen ook een keep gemaakt, waardoor iedere arm iets in de voorgaande arm steekt. Door wiggen zijn de kruisarmen op de onderas of wateras vastgezet en hiermee recht en rond gehangen. Door het aanslaan van de wiggen worden de houtverbindingen nogal belast. Daardoor moeten ze hier worden versterkt met ijzeren beugels, houvasten genaamd.



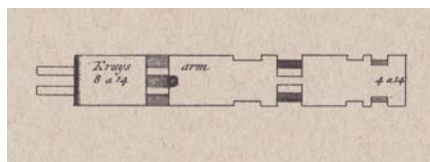
Afb. 2. Een iets moderner scheprad van plaat XI uit het Groot volkomen moolenboek.

Tussen de armen zijn zogenaamde *zwaarden* aangebracht. Op deze afbeelding zijn de zwaarden even breed als de armen en ze zijn daar met een tand en pen-en-gat-verbinding in gewerkt. De pennen aan de *zwaarden* steken niet door de armen en worden met *toognagels* aan de armen vastgezet. Het in elkaar zetten van het geheel is nogal een puzzel. Om die reden ging men de zwaarden later in twee stukken maken, waarbij ieder deel vanaf de zijkant in de kruisarmen werd gekeept. De kruisarmen en ook de *schoepen* (of *spruiten*) zijn naar de einden toe dunner gemaakt. Zo is er meer plaats voor het water en bovendien is het scheprad zo lichter en worden de beide lagers minder belast. Ook de schoepen zijn voorzien van dubbele pennen die door de zwaarden steken en op dezelfde wijze als de kruisarmen vastgemaakt. Deze ene verbinding zou veel te slap zijn en daarom zijn de schoepen nog vastgemaakt door houten banden of *gordingen*. Deze banden zijn vanaf de zijkant in de schoepen en in de kruisarmen gekeept en daar met spijkers aan vastgemaakt. Ze werden het liefst van kromgegroeid hout gemaakt, maar zo gebogen als het scheprad zelf kwamen ze in de natuur zelden voor.

Verbeteringen

In het *Groot volkomen moolenboek* komt ook

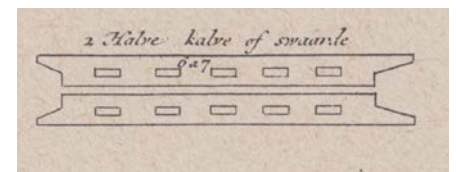
een iets moderne uitvoering van het houten scheprad voor, waarbij ook de te maken houtverbindingen goed zijn te zien (afb. 2.). Het verschil met afbeelding 1 is, dat in plaats van houvasten een *strop* om de kruisarmen is gelegd. Zo'n *strop* kan de krachten die de wiggen uitoefenen beter opvangen dan de nogal dunne knevels. De zwaarden bestaan hier uit twee delen die vanaf de zijkant in de armen worden gekeept. Ze zitten dus niet met een pen-en-gat in de kruisarmen gewerkt. Dat geeft het voordeel, dat men nu eerst de kruisarmen in elkaar kan leggen. Daarna kan men de zwaarden er in kepen, zodat niet alles tegelijk in elkaar hoeft te passen. Naast het scheprad is nu ook het zijaanzicht van een band of *gording* aangegeven. Te zien is dat dezen halfhouts in de schoepen zijn gekeept en met een *spijkerlip* in de kruisarmen zijn aangebracht. Tussen de schoepen zijn de gordingen nog afgeschuind om gewicht te besparen en om meer ruimte te maken voor het water.



Afb. 3. Een kruisarm van voren

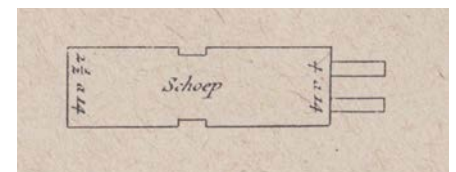
Afbeelding 3 laat een kruisarm van voren zien met al zijn kepen. Links zijn de beide pennen aan de kruisarm en rechts daarvan de keep met twee gaten voor de volgende kruisarm. In het midden is nog een gat voor de strop, maar een gat precies tussen twee gaten geeft natuurlijk veel verzwakking. Later bracht men dan ook meestal twee stroppen aan, waarvan de gaten in het verlengde kwamen van de beide gaten voor de pennen. De pennen konden daarbij natuurlijk niet meer door de kruisarmen heen steken: ze werden daarom afgezaagd en met toognagels vastgemaakt.

Rechts van deze gaten zijn de twee kepen voor de van achter komende zwaarden en daarna twee kepen van de van voren komende zwaarden. Vervolgens zijn er twee kepen van de van achteren komende gordingen en tenslotte twee kepen voor de van voren komende gordingen.



Afb. 4. De uit twee delen bestaande zwaarden.

Afbeelding 4 laat de zwaarden zien die hier dus uit twee delen bestaan en die aan weerszijden in de kruisarmen worden gekeept. Zoals te zien is, blijft er een naad tussen de beide delen zitten. Hierdoor is minder hout nodig en bovendien hebben ze zo minder last van elkaar bij het uitzetten en krimpen van het hout. De gaten zijn bestemd voor de pennen aan de spruiten of schoepen.



Afb. 5. Een schoep of spruit

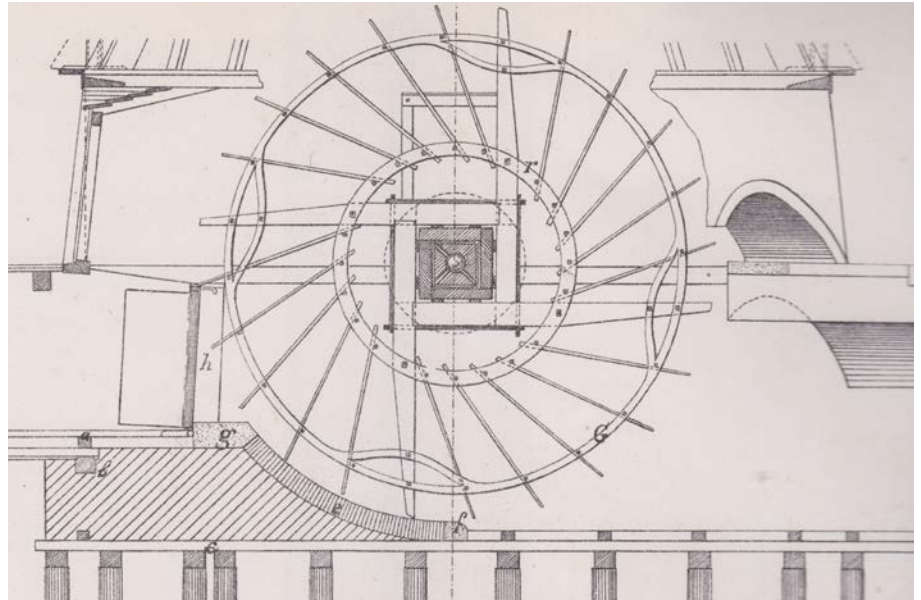
Op afbeelding 5 is te zien, dat ook de *schoepen* of *spruiten* van twee pennen zijn voorzien. Deze pennen steken door de zwaarden en worden daar weer met houten knevels geborgd. De beide kepen zijn bedoeld voor de banden of *gordingen*. Die zijn net zo breed als de gording, maar slechts zo diep als de halve dikte van de gordingen. De andere helft wordt uit de gording gekeept. De afgebeelde schoep is bij de pennen 4 duim dik (ongeveer 10 centimeter) en aan het einde 2½ duim (ongeveer 6½ centimeter).

Verbreedsels

Een dergelijk scheprad is nogal wat hoger dan die breed is. Dan is het moeilijk om de zijanten volkomen vlak te houden, vooral als het hout later nog wat gaat werken. Om het aanlopen van zo'n enigszins krom scheprad te voorkomen is dan een vrij grote *lekspleet* nodig. Bij de molens in de Beemster werd er aan beide zijden een duim tussenruimte gehouden. Later heeft men dan ook bedacht om latten aan te brengen op de zijanten van de schoepen en de kruisarmen, *verbreedsels* genaamd. Met deze verbreedsels kan men de lekspleten een stuk kleiner maken door ze bij iedere schoep 'pas' te maken. Bij een niet zuiver recht scheprad worden de verbreedsels zo allemaal verschillend van dikte. Voordeel hiervan is ook dat bij het aanlopen het scheprad zelf niet wordt beschadigd, maar in plaats daarvan deze gemakkelijk te vernieuwen latten. Ze werden dan ook meestal van zacht hout gemaakt, bijvoorbeeld grenen. Ze gingen korter mee dan het scheprad zelf, maar zoals gezegd waren ze eenvoudig te vernieuwen.

Ijzeren onderdelen

De hiervoor beschreven schepraderen zijn eeuwen lang toegepast in de molens. Zo heeft de Boschmolen bij Leiderdorp nog een



Afb. 6. Houten scheprad met ijzeren ringen volgens Jan Blanken (uit *platenatlas Polders en droogmakerijen*, 1912)

klassiek houten scheprad gehad tot de komst van de dekkerpomp in 1928. Toch werd al in 1793 door de waterbouwkundige Jan Blanken Jansz. voorgesteld om de schepraderen op een andere manier te maken. Het stelde voor om de houten zwaarden en banden te vervangen door ijzeren ringen of gordingen en de schoepen van plaatijzer te maken.

tot de kennis der waterbouwkunde voor de kadetten der Genie, 1864). Hij noemt onder anderen de windmolens in de Noordpolder van Rijswijk, de molens van de Bijlmermeer en het stoomgemaal in de polder van Zuidgaauw, waar de schepraderen van ijzer zijn. Volgens hem "vorderen ze veel zorg om het roesten te voorkomen en zijn kostbaar; de herstelling is minder gemakkelijk dan die der houten."

Had u hier uw advertentie willen hebben?

Neem dan contact op via boekhouding@vrijwilligemolenaars.nl



Als voordeel werd genoemd, dat het scheprad eenvoudiger te maken was. Bovendien geeft een dergelijk scheprad meer water, doordat er nu meer plaats is voor water tussen de schoepen. Dit laatste kan in een bestaande situatie natuurlijk net zo goed een nadeel zijn, want de molen gaat hierdoor wel zwaarder draaien. Vooral als de molen al veel wind nodig had, zou dit eerder een nadeel dan een voordeel zijn. D.J. Storm Buysing deelt mee, dat de meeste windmolens nog geheel houten schepraderen hebben op enkele uitzonderingen na (*Handleiding*

In die tijd beschikte men waarschijnlijk nog niet over koolteer, wat een afvalproduct was van de latere gasfabrieken. In die fabrieken werd steenkool verhit met afsluiting van zuurstof, waardoor lichtgas of stadsgas (eigenlijk het zeer giftige koolmonoxide) en cokes werden gemaakt.

Toch werd het idee van Jan Blanken wel steeds vaker overgenomen. De houten banden en zwaarden werden vervangen door ijzeren ringen, maar zonder de ijzeren schoepen en in plaats daarvan gewone planken die overall even dik waren. De ringen werden gekoppeld door ijzeren beugels en daarop werden de planken met slotboutjes vast gemaakt. Ze waren daarmee eenvoudig te vernieuwen. Een dergelijk scheprad was ook al een stuk lichter dan het traditionele houten scheprad. Het maken van gietijzeren waterassen en centerstukken, voorzien van plaatijzeren schoepen, kwam vanaf ongeveer 1850 in zwang. Dit werd al snel zo populair, dat het houten scheprad bijna werd verdreven. Maar hierover een volgende keer.



Molentermen 6

DOOR: BAREND ZINKWEG

Aan de onderkant van de kap van een bovenkruier steken een hele rij balken uit. De oudste naam daarvoor zal spruiten zijn geweest. Toen het kruien met een staart werd ingevoerd, werden twee van die spruiten langer en zwaarder gemaakt. (Afb. 1) Sterk zal dat niet geweest zijn en daarom werden die vervangen door één lange balk: de lange spruit. (Afb. 2) De rest van die spruiten kennen we nu als roosterhouten. Door de ruimte tussen die houten ziet het er van boven af uit als een rooster. (Afb. 3)

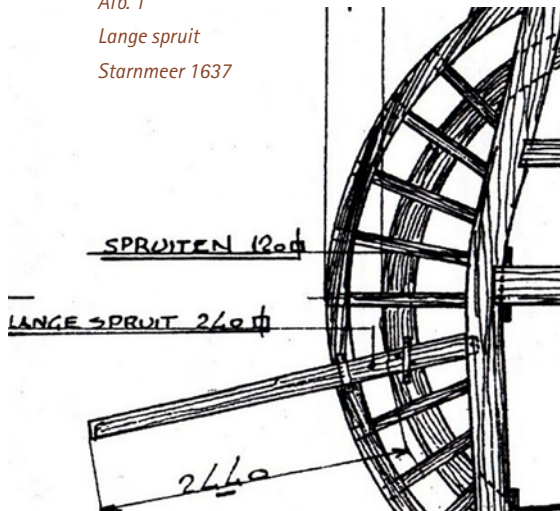
Gelijke vorm

Als je aardappels te lang bewaart dan komen daar uitlopers aan: die heten *spruiten*. (Afb. 4) We kennen *spruitjes* ook als groente (waar niet iedereen van houdt). Dat zijn de uitlopers van de spruitkool. (Afb. 5) De uitstekende balken uit de kap van een bovenkruier en sommige wipmolens lijken op die uitlopers. Ze dienen om de molen op de wind te zetten. Ik denk dat die ook spruiten genoemd zijn, omdat ze op die uitlopers lijken.

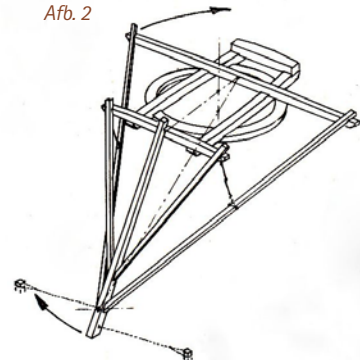
Bij de Pendrechtse Molen in Barendrecht is eind 2019 de lange spruit vóór het bovenwiel vervangen door een balk midden in de kap: een middenbalk. Heel even lagen daar drie spruitbalken in de kap. (zie cirkel in de kopregel).

Hou daarbij steeds in de gaten: als je alleen de naam van een onderdeel kent, weet je nog helemaal niets. Weten is goed, snappen is beter. Blijf daarom nieuwsgierig en ga op zoek.

Afb. 1
Lange spruit
Starnmeer 1637



Afb. 2



Afb. 3

Afb. 4



Afb. 5





In de brand, uit de brand?

Mostert's Meule in Kaapstad geheel verwoest



Zondag 18 april is in Zuid-Afrika de enige historische windkorenmolen Mostert's Meule geheel afgebrand. Er was die dag een grote natuurbrand op de flanken van de Tafelberg en de Duivelspiek bij Kaapstad. Het was de enige nog werkende windmolen op het hele continent ten zuiden van de Sahara. Samen met de verwoesting van nog meer historische gebouwen zoals de naastgelegen boerderij Welgelegen en een deel van de universiteitsgebouwen is de ramp compleet.

DOOR: SVEN VERBEEK

In de brand

Sinds een bezoek in januari 2019 ben ik nauw betrokken geraakt bij dit bijzondere molentje (via de uit Veen geëmigreerde molenaarsfamilie van de molen waar ik zelf mee maal). Ik trof een zeer enthousiaste molenaar aan die de molen met zorg omringde en er zeer actief mee was. Ze hadden wat technische problemen, want sinds de laatste restauratie in 1995

door Dunning uit Adorp was er te weinig kennis voor de wat grotere onderhoudswerken. Met hulp en advies op afstand waren er al flinke verbeteringen doorgevoerd. Met whatsapp en internet stelt 10.000 kilometer ineens weinig voor. Precies één dag voor de fatale brand was er een grote klus opgeleverd. Daarbij was het bovenwiel afgeschrooid en voorzien van een nieuwe houten voering. De molen hield weer geweldig. Groot was de ontgoocheling een dag later. Onbeschrijflijk hoe die middag ieder uur nieuwe beelden via de app binnen rolden. Daarbij scheen de molen steeds verder reddeloos verloren. Eén dag later smeulde het nog: op de molenstenen en de ijzeren roeden na is werkelijk alles verbrand.

Uit de brand

De week na de brand zijn we direct gestart met het inzamelen van geld, een Facebookpagina en posters maken, contacten leggen met fondsen: de molen moet er weer komen! Daar zijn ook de Friends of Mosterts Mill van overtuigd. Ter plekke hebben ze de molen opgeruimd en de romp ingepakt tegen de winterregens die eraan komen. Alle nog bruikbare ijzerwerk is uit de puinhopen gered, net als de maalstenen, de roeden en de overblijfselen van de staartbalk, lange spruit en schoren. Vanaf de verkooldde vangstok in het gras keek het haantje van Dunning/Bremer zwartgeblakerd toe. Dat haantje is een beetje het symbool van de Nederlandse band met de molen. De molen is gebouwd in 1796 door Gysbert van Reenen toen 'die Kaap nog Hollands was'. Het is dus een Kaaps-Hollands gebouw, met zuiver Nederlandse molentechniek. Chris Bremer restaureerde de molen in 1934 en zijn opvolger Dunning in 1995. Dit is de laatste van ongeveer twintig van dit soort molentjes en daardoor in historisch opzicht erg uniek, zowel voor Zuid-Afrika als voor Nederland.



Hulp

Gelukkig bestaat er vanuit Nederland opnieuw veel bereidheid tot hulp om Mostert's Meule weer aan het malen te krijgen. Het team in Zuid-Afrika wil de molen zelf graag gaan herbouwen en is ook daar druk met organiseren en inzamelen. Het idee is om dit project weer samen met Nederland op te pakken. De molenaars willen er een 'peoples project' van maken waar zoveel mogelijk mensen aan bijdragen. Dat kan ter plaatse met geld, materialen en handjes en vanuit Nederland met kennis, advies en aanvullende middelen.

Oproep

Bij deze vragen wij aan de molenaars in Nederland om op één of andere manier een kleinere of grotere inzamelingsactie te houden op de molen. Hopelijk mogen we snel weer publiek ontvangen. Het zou daar een hart onder riem steken bij de van hun collega's geïsoleerde molenaars. Het motto is: alle kleine beetjes helpen en gedeelde smart is halve smart.



**"Baie dankie aan ons Nederlandse vriende
in ons tyd van nood.
Ons hoop om julle gou weer by ons meule te
verwelkom!"**

 Help4MostertsMill

Fundraising: www.gofundme.com/mosterts-mill-restoration-fund

Voor hulp, vragen of de digitale poster: jrsverbeek@hotmail.com en 06-51649373.



De dorps- of boerenoliemolen

DOOR: HARRY WIJNANTS



De Napoleonsmolen te Hamont (B)

Wanneer we in de huidige molenwereld spreken van een oliemolen wordt al vlug gedacht aan de industriële oliemolens. Dat zijn de molens met grote kollergangen, dubbele slagbank, vuisters en stamperij. Voor deze molens werden massa's zaden – voornamelijk lijnzaad – ingevoerd uit overzeese gebieden, aangekocht op de handelsbeurzen. De geproduceerde lijnolie werd verkocht als basisproduct voor andere toepassingen zoals verf, linoleum, zeep, enzovoorts.

Dat gebeurde het liefst wanneer de prijs gunstig was. De verkregen lijnkoeken vonden hun weg naar veeboeren of korenmolenaars die ze verwerkten in veevoer. Ook uit hennepzaad werd olie geslagen, voornamelijk als grondstof voor groene zeep.

Dubbel- of enkelwerks

In onze basisopleiding spreken ze van dubbelwerkse en enkelwerkse oliemolens. Helaas worden deze laatste dikwijls vergeten: de veel oudere, kleinere en eenvoudige oliemolens. Deze werden ook dorps- en boerenmolens genoemd. Ze bestaan al sinds de vroege middeleeuwen. Het waren veelal watergedreven of rosoliemolens maar later ook als windmolens. Zelf ben ik vrijwillige molenaar in de Napoleonsmolen in Hamont-Achel (Belgisch Limburg). Dat is een stellingkorenmolen met een olieslagwerk in een bijgebouw tegen de molen. In 1997 is de molen en het olieslag terug maal- en slagvaardig gerestaureerd. Ik ben lid van het Gilde van Vrijwillige Molenaars en ik heb goede contacten met het Gilde in Noord-Brabant en Limburg. Vandaar dat ik hoofdzakelijk spreek over deze provincies.

Doel van de dorps- en boerenoliemolens

Deze oliemolens zijn gebouwd om olie te slaan uit oliehoudende zaden. Uit koolzaad of raapzaad wordt raapolie geslagen voor direct huishoudelijk gebruik: om te bakken, te verwerken tot smeersel op het brood of te gebruiken als brandstof voor de olielamp ('snotneus') en als smeermiddel. Uit lijnzaad slaat men lijnolie te gebruiken als grondstof voor verf en aanverwante producten. Lijnkoeken zijn het restproduct na het slaan van lijnolie en die worden verkocht als veevoer.

Gebruik van de dorps- en boerenoliemolens

In bijna ieder dorp was wel een oliemolen te vinden: in watergedreven molens (vaak apart op de andere oever) maar ook als rosmolen op het boeren erf. Tijdens de wintermaanden konden de boeren hun paard inzetten om zo nog een bijkomend inkomen te krijgen. Ook in vele windmolens werd een olieslagerij in- of bijgebouwd. Ze stonden ten dienste van de lokale bevolking. De molenaar dreef zelf geen handel. Hij kocht geen zaden en verkocht ook geen olie. Bijna ieder huishouden zaaide wel een perceeltje kool- of raapzaad. Na de oogst trok men daarmee naar de molen om olie te laten slaan. In de streken waar vlas geteeld werd, werd lijnolie geslagen maar hier voornamelijk voor de veekoeken. Deze oliemolens hebben ook geen opslag voor zaad, olie of koeken.

De opbouw van deze oliemolens

De inrichting van deze eenvoudige oliemolen is vergelijkbaar met de voorslag van de industriële oliemolen. Ze hebben een kollergang maar met smallere kantstenen dan in de industriële oliemolens. Deze kollergang kan ook niet uit het werk gezet worden. Verder is er een vuister



Dubbelwerks olieslagwerk in De Passiebloem



Enkelwerkse olieslagwerk in de Napoleonsmolen

en een enkele slagbank met een slaghei en een loshei. Er is hier geen sprake van een naslag, geen stamperij, geen tweede vuister of schelrad.

Het einde?

In het midden van de vorige eeuw zijn praktisch al deze molens verdwenen. De opkomst van petroleum en margarine maakte het overbodig om nog olie te slaan voor huishoudelijk gebruik. De boerenolielmolens werden afgebroken, maar ook de oliemolens in de water- en windmolens hadden geen nut meer en moesten plaatsmaken voor opslag. Zo was er in de provincie Noord-Brabant op het einde van de vorige eeuw geen enkele oliemolen meer. In Limburg was enkel in de Leumolen nog een vrijwel complete oliemolen aanwezig, maar deze was ook al lange tijd buiten gebruik.

Herstel en herbouw

In de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw kwam men tot het inzicht, dat er iets gedaan moest worden voor het behoud van de molens. Dit kon het best door ze ook maalvaardig te restaureren. Zo is men er ook toe gekomen om deze oliemolens weer slagvaardig te maken. Waar

restanten terug te vinden waren is men begonnen met restaureren, zoals in 1998 Holten's Molen in Deurne of in 2006 de Leumolen in Leudal. De Collse Watermolen werd in 2003 herbouwd en De Windlust in Roeven-Nederweert in 2009. Deze laatste was een bijzonder project door de samenwerking tussen vrijwilligers, molenmaker en technische scholen uit de omgeving.

Ook in Heeswijk-Dinther is men in 2005 begonnen met het algehele herstel van de Kilsdonkse Molen. Deze unieke watervluchtmolen in Nederland kreeg naast de korenmolen op de ene oever van de Brabantse Aa ook een oliemolen op de andere oever. De inrichting van deze oliemolen is niet die van de dorpsolielmolens maar van een industriële oliemolen. Of dit ook historisch klopt, wordt door sommige molenexperts wel in vraag gesteld. Maar we mogen toch fier zijn, dat deze molen terug maal- en slagvaardig is.

Niet in alle molens zijn de voormalige oliemolens teruggebouwd, maar in vele zijn nog duidelijk de sporen achtergebleven. Voorbeelden hiervan zijn het Nupke in Geldrop en de Hompesche Molen in Stevensweert. Van sommige is er nog enkel de naam gebleven zoals de Oliemolen in Heerlen.

De grootste verschillen kort samengevat

Dorps- en boerenolielmolens:

- Gebruiksklare olie voor huishoudelijk gebruik
- Er werd pas olie geslagen als een klant zaad aanbood
- Grondstof aangeleverd door de klant
- Hoofdzakelijk plaatselijk gewonnen kool- of raapzaad
- Betaald voor geleverde arbeid
- Voor plaatselijke klanten
- Geen opslag
- Molenaar was ook olieslager
- Geen naslag

Industriële oliemolens:

- Olie als bestandsdeel voor productie van andere producten
- De oliemolen was doorlopend in bedrijf
- Grondstof aangekocht in grote massa
- Hoofdzakelijk ingevoerde lijnzaad
- Winst uit verkoop van olie en veekoeken
- Verkoop aan de industrie
- Opslag voor olie en veekoeken
- Bediend door maalploeg
- Naslag voor productie van lijnkoeken



Kurt Bilau: een man met een missie

“Kurt Bilau ... wie was dat ook alweer? Oh ja ... van de Bilau-wiek. Komt haast niet voor, toch?” Dat is zo ongeveer wat je van een gemiddelde molenaar te horen krijgt na het noemen van de naam Bilau. Dat was bij mij niet veel anders in mijn beginjaren als molenaar-in-opleiding, moet ik bekennen. Dat scheelde weer een aantal bladzijden in het lesboek die je wel kon overslaan!

DOOR: TOINE ZWITSERLOOD, Gildehauser Ostmühle en Wissink's Møl

Eerste kennismaking

Dit veranderde echter toen ik molenaar werd op de Gildehauser Ostmühle in Bad Bentheim. Ik kwam erachter, dat die voorzien was van een Bilau-gevlucht én een windroos in de laatste periode dat de molen op windkracht in bedrijf was. Daardoor was mijn belangstelling gewekt en ben ik in de omgeving molens met Bilau gaan bezoeken. Daarna las ik ook het een en ander over de man achter dit gevlucht. Die man verdient toch een wat ruimere bekendheid, vind ik. Van alle wijkverbeteringen uit de eerste helft van de 20^{ste} eeuw scoorde de zijne het beste wat betreft nuttig effect en rendement. In die mening sta ik niet alleen: zo is ook de bekende molenaar en schrijver Gerrit Pouw bijzonder positief over de Bilau- of Ventiwiel in zijn boek over wijkssystemen. Dat dit systeem nooit echt is doorgebroken is een ander verhaal.

Loopbaan

Gerrit Pouw vermeldt, dat Kurt Bilau afkomstig was uit de luchtvaartwereld. In Duitsland was hij in zijn tijd wel bekend als de *Flügelmajor*. Dan denk je dat hij bij de Duitse Luchtmacht gediend heeft. Dit is echter onjuist. Die bijnaam had een andere achtergrond. Wat we weten is dat Bilau in 1872 is geboren in het huidige Poznan (Polen), dat in die tijd Duits grondgebied was. Hij was ingenieur, maar het is niet bekend welke technische studie hij gedaan heeft. Na zijn studie is hij bij de Wehrmacht (het leger) gegaan en heeft hij het uiteindelijk gebracht tot de rang

van majoor. Tijdens zijn militaire loopbaan lijkt hij uiteenlopende dingen gedaan te hebben. Zo zou hij bij de ontwikkeling van de Zeppelin betrokken zijn geweest. Ook bij die van een soort paraglider: daarmee konden bemanningsleden van duikboten in de lucht opgelaten worden om de wijdere omgeving te verkennen. Hier ligt in ieder geval een aanzet voor zijn interesse in en kennis van stromingen in de lucht, de aerodynamica. Vele jaren was hij echter actief als officier van de artillerie. Hij tekende opvallende punten in op een kaart om beter te kunnen richten bij het afvuren van geschut. Daarvoor kwamen de goed zichtbare kerktorens en windmolens zeker in aanmerking. Door dit werk heeft hij volgens eigen zeggen de eerste contacten met molenaars gelegd.

Onderzoek

Na de Eerste Wereldoorlog kreeg hij eervol ontslag vanwege een opgelopen rugblessure. Hij bleef zichzelf daarna aanduiden als *Major a.D.* (majoor buiten dienst). Hij trouwde in 1909 met een rijke weduwe. Dat verschafte hem de mogelijkheid zich bezig te houden met een idee dat al tijdens zijn militaire loopbaan bij hem was opgekomen: het beter benutten van windkracht, bijvoorbeeld voor de opwekking van stroom. Voortbordurend op theorieën van de Deense wetenschapper Poul la Cour verdiepte hij zijn kennis over de aerodynamica en ontwikkelde hij de eerste windturbines, die hij *Ventimotoren* noemde. Op eigen kosten bouwde hij proefmo-

dellen om zijn ontwerpen te testen, onder meer op het dak van zijn huis. Het eerste model gaf al na vijf minuten de geest, maar uiteindelijk kwam Ventimotor nummer 4 tijdens een officiële test tot een windrendement van 60 tot 92 procent. De Engelse overheid betaalde een vergelijkend onderzoek met ook Deense en Engelse windturbines. Daarin kwam de Ventimotor er met een rendement van 91 procent het beste van af. Toch lukte het Bilau niet een bedrijf te vinden om zijn windturbine in serie te gaan bouwen. Daarna liet hij dit idee in 1926 varen. Zo'n 15 jaar later werd dit idee door anderen weer opgepakt en verder uitgewerkt. Daarmee werd de basis gelegd voor de huidige windturbine-industrie.

Uitdaging

Van stilzitten hield Kurt Bilau duidelijk niet. Hij verdiepte zich verder in weerkunde en luchtstromingen en begon te schrijven. Uiteindelijk heeft hij drie boeken over windmolens en windenergie op zijn naam staan. Eind twintiger jaren meldde een molenaar uit Sachsen zich bij Bilau. Deze Paul Eckhardt had over zijn onderzoek gelezen en hij kwam met de vraag of het mogelijk zou zijn bij windmolens tot een hoger rendement te komen. Die uitdaging greep Bilau met beide handen aan. Het duurde niet lang tot er op basis van de Ventimotor een nieuwe wijkvorm voor de windmolen van Eckhardt ontworpen was: de *Ventiwiel*. Nog enigszins primitief werd door Bilau en een molenbouwer over het voorhek een stroomlijnvorm met metalen platen aangebracht,



De Hoop in Norg

de *Ventikanten*. Dit maakten ze op één roede en aanvankelijk nog zonder remkleppen. Wel was een deel afneembaar en dat was maar goed ook. Bij het testen bleek al snel, dat de wieken veel te snel gingen draaien. Op die manier draaide de molen goed een jaar. Daarna liet Eckhardt ook *Ventikanten* aanbrengen op de andere roede. Tegelijk verving hij het achterhek door reguleur-kleppen. Hij maakte deze echter breder dan door Bilau ontworpen. Tijdens een orkaan kwam het in 1934 tot een ramp: de kleppen sloegen dicht en de wieken op hol met alle gevolgen van dien. De molen was na afloop zwaar beschadigd. Eckhardt was echter zo overtuigd van de positieve kanten van het Bilau-gevlucht, dat hij dit in verbeterde vorm opnieuw liet aanbrengen.

Vallen en opstaan

Dit verhaal is een voorbeeld voor hoe het bij veel molens is gegaan. De dertiger jaren waren economisch een moeilijke tijd en de concurrentie met de motor-maalderijen werd steeds groter. Molenaars hadden niet veel geld. Daardoor werd er te vaak met compromissen gewerkt en niet volgens het eigenlijke ontwerp van Bilau.

Overzicht van overgebleven windmolens met Bilau-gevlucht

Plaats	Land	Gevlucht	Jaar	Nadere info
Sterley-Kogel	S-H	4 VD + Wr	1935	Woonmolen, VD vernieuwd in 2000
Nicola, Schleswig	S-H	4 VD + Wr	2015	Nieuw opgebouwd; museum
Huckstedt	Ns	4 VD + Wr	1937	Gehele molen in slechte staat
Neubuckow	M-V	4 VD + Wr	1937	Vakantiewoning, restauratie 2012
Würchwitz, Suxdorf	S-A	4 VD + Wr	1947	In goede staat; geen gaand werk
Hirschstein-Pahrenz	Sa	4 VD + Wr	1947	In goede staat; te bezoeken
Breberen	NrW	4 VD + Wr	1950	In goede staat; museum, draait regelmatig
Donsbrüggen, Kleve	NrW	4 VD + Wr	1954	1985 vernieuwd; draait regelmatig
Puhlheim-Stommeln	NrW	4 VD + Wr	1937	VD momenteel in renovatie
Rees, Kleve	NrW	4 VD + Wr	1937	Renovatie 1998, draait zelden
De Hoop, Norg	NL	4 VD	1937	Renovatie 2001; elke zaterdag geopend
Blasekop, Ovezande	NL	2VD + 2OH	1935	Renovatie 2011; bezoek mogelijk



Gevlucht van Scholten Mühle in Rees

Zo werden *Ventikanten* op houten roeden aangebracht, de bovenas was nog van hout of te licht, enzovoorts. Daardoor waren veel *ventiwieken* een kort leven beschoren. Dat was dan weer geen reclame voor dit systeem. Kurt Bilau is echter onvermoeibaar doorgegaan, heilig overtuigd van zijn uitvinding. Met vallen en opstaan heeft hij het systeem verder ontwikkeld tot een zeer goed werkend geheel. Molenaars die met Bilau-wieken werkten waren en zijn er erg tevreden mee. Toen hij in 1941 overleed waren er 160 molens met *Ventiwieken*. Ook daarna zijn er nog molens van het Bilau-systeem voorzien. Alles bij elkaar zijn er ruim 200 molens geweest die langer of korter met een Bilau-gevlucht hebben gedraaid, waarvan 13 in Nederland. Veel van die molens trof echter uiteindelijk hetzelfde lot als erg veel andere molens: ze zijn verdwenen.

Behoud

Kurt Bilau had tijdens zijn militaire veldwerk al waargenomen, dat er windmolens verdwenen omdat ze de strijd met de motormaalderijen niet aankonden. Toen hij de kans kreeg, heeft hij het tot zijn opdracht gemaakt de windmolens



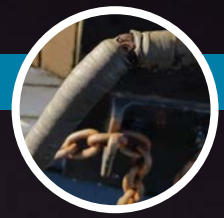
Alte Mühle in Donsbrüggen

in een betere concurrentiepositie te brengen en ze zo van de ondergang te redden. Dat is hem niet gelukt, maar dat heeft niet aan de man zelf gelegen. Ten koste van ziel en zaligheid en heel veel geld heeft hij er alles gedaan dit doel te bereiken. Het heeft zeker ook niet gelegen aan het Bilau-wieksysteem; daarover zijn molenkenners het wel eens. Het was veeleer de kleinschaligheid die de windmolens de das om deed. Tegen de industriële maalderijen, houtzagerijen, de grote gemalen, enzovoorts viel niet meer te concurreren. Het molensterven was met welke (wiek) verbetering dan ook niet meer tegen te gaan. Wat ons rest zijn de nu nog resterende 12 Bilau-molens, waarvan twee in Nederland: in Norg en Ovezande. Die molens getuigen van met name het laatste hoofdstuk van de bijzondere geschiedenis in de ontwikkeling van de windmolens, van het vernuft en het vernieuwend vermogen dat al die eeuwen aan de dag werd gelegd, zeker ook in deze laatste periode. Aan ons de schone taak om er alles aan te doen wat er rest te behouden, voor nu en voor later.

Bronnen

- Uwe Karstens: *Kurt Bilau - Annäherung an einen Visionär* - Deel 1 en 2
- Uwe Karstens: *Kurt Bilau und die Ventikanten* - Molina 7-2019
- G.J.Pouw: *Wiekssystemen voor polder- en industriemolens* - Kluwer
- Kurt Bilau: *Die Windausnutzung für die Krafterzeugung* - Paul Parey Verlag

S-H = Schleswig-Holstein; Ns = Niedersachsen; M-V = Mecklenburg-Vorpommern; S-A = Sachsen-Anhalt; Sa = Sachsen; NrW = Nordrhein-Westfalen; NL = Nederland
VD = *Ventikanten met Drehheck (klepreguleur)*; Wr = *windroos*; OH = *oud-hollands*



Haal eerst de balk uit uw eigen oog

DOOR: PAUL BREIJS

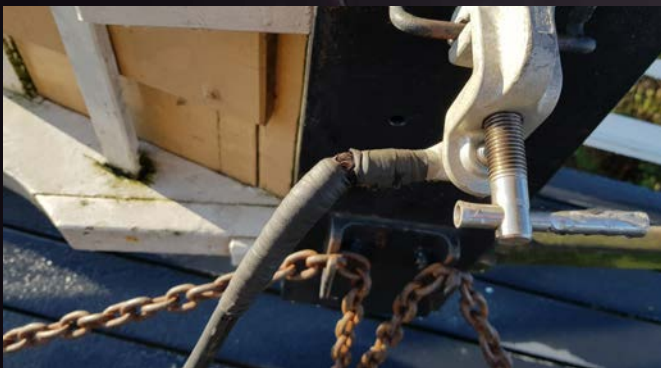
In 2019 ben ik toegetreten tot de groep controleurs van de bliksem-afleider. Vanuit die rol zie ik veel molens met hun bliksembeveiliging. Zo kwam ook mijn 'eigen' molen aan de beurt.

Zwakste schakel

Zoals al is vermeld in het Jaarverslag 2020 van de bliksemafleider- controle (Gildebrief, maart 2021) komen de flexibele kabels vaak als zwakste schakel naar boven. Dat was ook op onze molen het geval: er moesten twee nieuwe kabels komen. Door oxidatie in de kabel was de weerstand te hoog geworden.

Kabels zijn vaak de zwakste schakel door:

- 1 – blikseminslag, want dan krijg je harde, bobbelige stukken en soms een gesmolten mantel
- 2 – ruwe behandeling met gaten in de mantel door klem zitten, maai- machines eroverheen enzovoorts
- 3 – door zonlicht komen langzaam aan barstjes in de mantel
- 4 – water dat de koperen draden langzaam aan aantast
- 5 – breuk bij de aansluitingen door mechanische knik-belasting (te repareren door opnieuw te monteren).



Kabel met bloot liggende draad.

Aantasting door water

Een flexibele koperen kabel bestaat uit heel veel dunne koperen draden. Tussen die draadjes blijven heel veel kleine ruimtes en die ruimtes zuigen water naar binnen. Dat heet capillaire werking. Samen met de zuurstof uit de lucht tast het op den duur het koper aan door oxidatie. Na verloop van tijd verliest de draad z'n werking als goede geleider van elektriciteit, in ons geval van de bliksem.

Onze nieuw geleverde kabels hadden prima klemmen en goede kabelschoenen. Maar de aansluiting van de kabel in de kabelschoen was twijfelachtig. Binnen 6 maanden liggen de koperen draden dan deels weer bloot. Door inwatering en capillaire werking zijn de kabel binnen



Aangetaste kabeleinden.

5 jaar opnieuw aangetast. Ergens anders prediken hoe het moet en op de eigen molen niets doen: dat kan niet.

Krimpkou

Om een waterdichte aansluiting van de kabel op de kabelschoen te krijgen ging ik daarom op zoek naar dikwandige krimpkou. Zo'n krimpkou is een kunststof buis die je met een verfstripper door verhitting over die aansluiting van de kabel in de kabelschoen 'krimpt'. De krimpkou maakt de overgang van kabelschoen naar kabel ook stijver, waardoor er minder buiging, minder 'knik' in komt.

Als je via het internet gaat zoeken, is de zoekterm: "dikwandige krimpkou met lijm". Ik koos voor een gekrompen doorsnede die net iets kleiner is dan de doorsnede van het koper van de bliksemkabel. In mijn geval had ik een meter dikwandige krimpkou met lijm van 33 millimeter naar 8 millimeter doorsnede nodig. Met die ene meter



Krimpkous over de aansluiting van de kabel aan de schoen.

krimpkous kon ik mooi alle kabels herstellen. Ik hield genoeg over om toekomstige beschadigingen in de kabel te kunnen repareren (zie oorzaak nummer 3). Ook loste ik hiermee de oorzaken 4 en 5 op van bovenstaande lijst.

Vervangen van een kabelschoen

Als de kabel al is aangetast, dan wil je de kabelschoen vervangen. Dan moet je eerst de draad inkorten en daarna een deel van de isolatie weghalen. Het vrijgemaakte koperen deel van de kabel (de draadjes) schuif je daarna voorzichtig in de nieuwe kabelschoen. Met een speciale tang druk je de kabelschoen dicht waardoor het koper vast komt te zitten. Met een bout maak je daarna de kabelschoen vast aan de kabelklem. Deze actie heeft alleen zin bij tamelijk jonge kabels.

Uitbesteden

Als je alles wil laten doen, kan je op zoek naar een lokaal bedrijf. Hiervoor kan je op het internet het beste zoeken op "leveranciers van las- en accu-kabel". Het is bij vervanging van je flexibele bliksemka-



Kabelschoen.



De vernieuwde kabel aan de roe.

bels verstandig om deze mét een krimpkous te vragen. Op die manier gaan je kabels veel langer mee.

Kabels van het oude type

De oude bronzen kabelklemmen hebben een zogenaamde open montage met een klem voor het koperen deel van de kabel. Deze zijn niet tegen inwatering te beschermen. Moet u dan in actie komen als u nog dit oude type kabel heeft? Als u 30 jaar oude kabels heeft met scheuren in de mantel en opengebogen bronzen kabelklemmen, dan is het een goede actie die uit voorzorg te vervangen. U hoeft daarvoor niet te wachten op een controle van de bliksemafleider. Dit geldt ook voor kabels met harde, dikke knobbels.

Gratis service

Het Gilde biedt zonder kosten controles van de bliksemafleider aan. We adviseren om dit elke drie jaar uit te laten voeren. Hierbij meten we de flexibele aardingskabels ook door en bij twijfelgevallen adviseren we om deze te vervangen.



Kabels van het oude type.



Nachtelijke grondinversie en afkoeling

DOOR: DAVID HENNEVELD, weerkundige

Elke dag komt de zon op en gaat deze weer onder. De zonnestrallen verwarmen de aarde: dat heet *instraling*. Wanneer de zon weer onder is gegaan, zal de aarde warmte verliezen: dat heet *uitstraling*. De uitstraling is 's nachts het grootst en hangt van meerdere zaken af. De meeste uitstraling heb je bij helder en droog weer met weinig wind en droge lucht. De aarde kan dan makkelijk haar warmte

kwijt in het oneindige naar boven toe. De ondergrond is sterk bepalend voor hoeveel uitstraling er is. Zandgrond koelt veel sneller af dan een bos of een maisveld en water zal nauwelijks afkoelen. Helemaal snel gaat het als de uitstraling van de aarde volledig afgesloten wordt. Dit kan door een sneeuwdek bijvoorbeeld. Dan houdt de sneeuw aan de onderkant de uitstraling van de warmte van de aarde tegen. Boven het sneeuwdek kan het dan erg koud worden.

Wolkendeken

Afkoeling bij droge lucht zal veel meer zijn dan bij vochtige lucht. Droge lucht geeft een kraakheldere toestand en niets zal de uitstraling tegenhouden. Wanneer de lucht vochtig is, zal het vocht in de lucht de uitstraling gaan beperken. Wanneer wolkenvelden overtrekken, stopt de uitstraling grotendeels. Wolken werken als een deksel en kaatsen zelfs straling weer terug. Tijdens een mooie

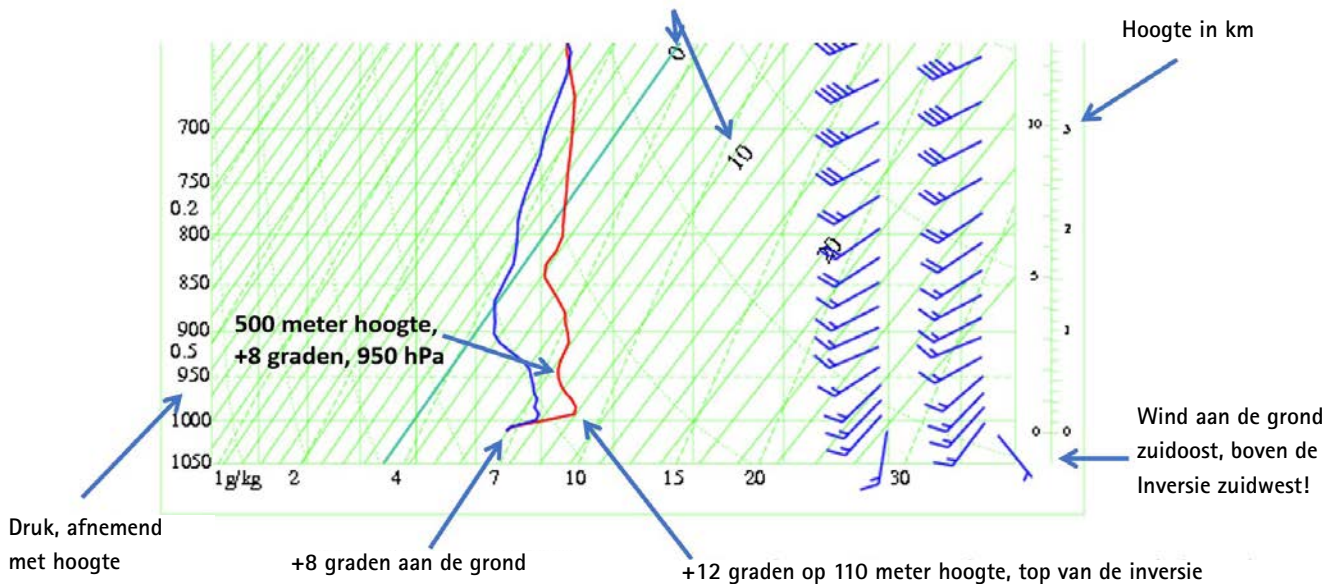
nacht in de winter was het in De Bilt onder de bewolking 5 graden bóven nul. Op de open delen van de Veluwe was het op hetzelfde tijdstip helder en 6 graden ónder nul. Zoveel verschil kunnen wolkenvelden maken. Zelfs hoge wolken (tussen 7 en 10 kilometer hoogte) beperken de uitstraling, maar in mindere mate. Wat dat betreft is het overdag hetzelfde: hoe meer bewolking er over zal trekken, hoe minder de instraling is. Daarmee wordt de stijging van de temperatuur beperkt. Hoge bewolking zal de verandering in temperatuur vertragen met zo'n 2 graden, dikke wolkenvelden wel met 5 of 6 graden.

De zon

Hoe later je in het seizoen komt, hoe eerder de afkoeling al kan beginnen door de lage stand van de zon. In november tot en met februari kan het aan de grond al rond 2 uur 's middags beginnen met afkoelen en op schaduwrijke plekken overdag zelfs amper op-



Temperatuur, schuine lijnen



De rode lijn is de temperatuur, op 775 hPa/2,25 km hoogte is het precies nul graden.

De blauwe lijn is het dauwpunt. Liggen de rode en blauw lijn op elkaar dan ontstaat er mist.



warmen. De afkoeling vindt dáár plaats waar de zonnestralen als eerste verdwijnen en dat is bij een lage zonnestand aan de grond. Op een mooie winterdag kan het overdag best 3 graden zijn, maar op plekken met veel schaduw zie je dan nog steeds bevroren stukken met rijp. Daar vriest het dan de hele dag, terwijl het elders tijdelijk (soms dik) boven nul is.

Inversie

Een *inversie* is een luchtlaag waarin de temperatuur tijdelijk stijgt. Doordat de grond als eerste begint af te koelen, zal de temperatuur daar lager worden dan de luchtlaag erboven. Aan de grond is het dan bijvoorbeeld al 1 graad onder nul en op neushoogte (1.50 meter) is het dan nog 4 graden boven nul. In de zomer is het aan de grond 's avonds 21 graden en op neushoogte dan nog 26 graden. Er heeft zich dan een inversie gevormd, puur doordat de luchtlaag bij de grond af gaat koelen. Dit noemen we een *grondinversie*, die



komt vaak voor in ons land. Zolang de afkoeling aan de grond doorzet, zal ook de lucht erboven afkoelen. Uiteindelijk zal een luchtlaag van 50 tot 60 meter dikte afkoelen met daarboven dan de inversie. Overdag begint de zon weer te schijnen en de stralen warmen de aarde vanaf de grond weer op. De lucht daarboven warmt dan ook op en de inversie verdwijnt weer. Dit gebeurt echter alleen met rustig weer: bij genoeg wind wordt de lucht doorgewoeld en warmt veel minder snel op.

Ontkoppeling

U weet inmiddels: afkoelende lucht wordt letterlijk zwaarder en komt tot rust. Het onderste gedeelte van de luchtlaag komt volledig tot rust, in de loop van de nacht tot enkele tientallen meters hoogte. Dit noemen we in de weerkunde *ontkoppeling*. Het 'weer' - met name de wind - heeft dan geen vat meer op de onderste luchtlaag. Alles speelt zich erboven af, boven de inversie. Hierdoor kan het op enige hoogte flink waaien en aan de grond

merk je er niets van. Sterker nog: als er een beetje wind staat, kan die zelfs aan de grond een andere richting aannemen dan de wind boven deze luchtlaag. Vaak is de grondwind dan 30 tot 45 graden gekrompen ten opzichte van de wind erboven. Deze ontkoppeling komt het meest voor bij noordelijke stromingen met aanvoer van drogere en koudere lucht die 's avond snel kan afkoelen. Vanaf windkracht 4 kan deze ontkoppeling plaatsvinden.

Te zien?

De hierboven besproken grondinversie is niet te zien ... of toch wel? Jazeker, deze is vaak prachtig te zien in de avond rond zonsondergang of net iets er na. Rook uit schoorstenen of van tuinbrandjes trekt dan horizontaal op de hoogte van de boomtoppen voorbij. Die kan niet verder opstijgen door de inversie met warmere lucht erboven. Hetzelfde geldt voor mist: ook deze spreidt zich uit onder en tegen de inversie en maakt deze dan prachtig zichtbaar. Die mist ontstaat door de sterke afkoeling aan de grond. Als lucht af gaat koelen, stijgt vanzelf ook de luchtvochtigheid. Als de lucht al vrij vochtig is, zal dan al snel mist ontstaan, altijd vanaf de grond opbouwend naar boven toe.

De meest extreme vorm van een inversie heb ik in Nederland gezien in de winter, waarbij het op neushoogte 5 graden vroom en het op 200 meter hoogte plus 12 graden was.



De molen als werktuig: 13 stellingen



De kammen van de vijzelwielen lopen superlicht en zullen niet slijten

Van onderstaande dertien stellingen zijn er eerder al een negental in De Nieuwe Molenwereld geplaatst. Ze zijn nu van commentaar voorzien door gepensioneerde molenmaker Teun Waltman. Hij heeft 40 jaar ervaring in molenrestauraties en 43 jaar als vrijwillige molenaar van de Knipmolen in Voorschoten.

DOOR: JAN MAARTEN VAN DE GRIEND EN TEUN WALTMAN

STELLING 1

Het is niet vreemd, dat een kam zonder zuiver profiel tijdens het inlopen meerder keren een krukas doet breken: het is traditioneel. Vanaf Simon Stevin was het zo en het is altijd zo gebleven. We moeten van die traditionele aanpak af: die is economisch veel te kostbaar.

Reactie: Mee oneens. Ik betwijfel of een traditionele kamvorm tijdens het inlopen een krukas kan doen breken. Een krukas in een zaagmolen is altijd een kwetsbaar onderdeel gebleken. Het kan bijna niet anders, dan dat hij vroeg of laat door metaalmoeheid breekt. Dat komt door het enigszins buigzame balkwerk waarop hij gelagerd ligt. Door het vaak grote gewicht van de zaagramen komen er grote krachten op. Bij de Heesterboom in Leiden weegt het grote raam 2.200 kilo. Gebroken krukassen kwamen vroeger vaak voor bij zaagmolens.

STELLING 2

De molenmaker heeft de wind mee, als die denkt op eigen ervaring een goed kamwerk af te kunnen leveren zonder de techniek van het kamontwerp. De molen zal namelijk altijd draaien en als je de lat maar laag genoeg legt, wordt het nog goed bevonden ook.

Reactie: Mee eens. Zo heb ik het altijd gedaan. "Moeder natuur doet de rest wel", heb ik vaak gehoord als ik vroeg waarom ze het zo deden.

STELLING 3

Soms kan de aandacht voor wrijvingsverliezen van wielen belangrijker zijn en meer opleveren dan een verbetering van de molenbiotoop.

Reactie: Mee oneens. Het is altijd beter als een molen zo licht mogelijk loopt. Bij een verstoorde windvang treed altijd een verhoogde slijtage van het gangwerk op, ook al zijn de wrijvingsverliezen nog zo klein.

Dat is dan nog afgezien van de ongelijkmatige winddruk op het wickenkruis. Dat veroorzaakt ook weer een verhoogde slijtage aan de wicken en de lagering van de bovenas. Aandacht voor de biotoop blijft dus noodzakelijk, ook al loopt de molen nog zo licht.

STELLING 4

We zouden de ligging van de steekcirkel op de kammen moeten bepalen in alle molens waarvan het gaande werk enigszins verdacht overkomt. Meten is weten! Dit kan verbeterpunten opleveren. Verrassingen zijn niet uitgesloten!

Reactie: Mee eens, maar dan moet dat opmeten wel door een terdege kundig persoon gebeuren.

STELLING 5

We zijn nu in staat de wrijvingsverliezen en de slijtage tussen kammen en staven sterk te verkleinen. Zouden we eens een poldermolen met een grote uitstraling moeten aanwijzen die in zijn geheel daaraan voldoet. Dat zou poldermolen M van Zuidschermer helemaal kunnen zijn. Dan moet natuurlijk de molen het water ook nog kwijt kunnen. Een prachtig werkpaard laat je niet op stal staan!

Reactie: Mee eens. Ook molen no 3 in Aarlanderveen zou volgens mij hiervoor in aanmerking komen. Dit paard heeft nooit op stal gestaan, maar heeft altijd gewerkt als bovenmolen van een gang van de drie molens van de Drooggemaakte Polder aan de Westzijde van Aarlanderveen. In deze molen is de laatste twee jaar flink geïnvesteerd in onder andere een nieuw waterwiel, een geheel nieuw gevlucht en het verdiepen van de achterwaterloop voor een betere toestroom van het water. Van de molenaars die de afgelopen maanden met de molen werkten, heb ik begrepen dat de molen enorm is verbeterd. Naar verluidt loopt hij het makkelijkst van alle drie. Op dit paard durf ik wel te wedden.

STELLING 6

Het ontwerpen van kamprofielen heeft de laatste jaren heel wat mooie voorbeelden opgeleverd. Die bleven min of meer verborgen en de molenmaker mag daar terecht trots op zijn. Het zou goed zijn en een opsteker om deze kanjers regelmatig voor het voetlicht te brengen.

Reactie: Mee eens. Ook molen no 3 in Aarlanderveen komt volgens mij hiervoor in aanmerking.

STELLING 7

Als er belangstelling is om de kwaliteit van onze kamwielen te verbeteren, dan moet er toch echt wat aan de opleiding worden gedaan.

Reactie: Mee eens als de scholing / opleiding eenvoudig wordt gehouden. Zelf kies ik altijd voor aanschouwelijk onderwijs met mijn latjes, touwtjes en spijkertjes. Dat is leuk om te doen en blijft het beste hangen bij de collega's. Als ze later een werk goed gedaan hebben, mogen ze van mij hun naam erin hakken.

STELLING 8

De kracht en tegelijker tijd de zwakte van onze houten molenkammen ligt in de schijnbaar ongekende vrijheid van het gekozen kamprofiel. Tijdens het inlopen is er het grote gevaar om in aanvaring te komen met abnormaal grote dynamische kamkrachten. Dat kan mogelijk molenschade als gevolg hebben, terwijl er maar één kamprofiel op één steekcirkel zuiver kan zijn.

Reactie: Mee eens. Er zijn mij schepradmolens bekend, waarbij de kamkoppen van de onderwielen niet goed zijn afgewerkt. De staven van het schijffloop botsen als het ware met de kammen alvorens verder in te strijken. Daardoor sleten in korte tijd diepe beten in de staven. Bij één molen leidde dit zelfs tot breuk van een aantal staven, waarbij ze - door het botsen met de kammen - naar binnen het schijffloop ingedrukt werden. Dus de stelling is juist, dat niet goed ontworpen kamprofielen schade kunnen veroorzaken aan met name de betreffende kammen en staven.

STELLING 9

Met AutoCAD kunnen we ook kamprofielen ontwerpen. Dat is prachtig, maar de molenmaker heeft het recht om onafhankelijk daarvan naar eigen inzichten een kamwerk af te leveren, zodat hij daar zijn stempel op kan drukken.

Reactie: Mee eens. Berekeningen op de computer zijn zeker mooi en goed, maar een molenmaker is een man van de praktijk. Hij is vaak niet opgeleid



De staven van het bovenschijffloop zijn op de draad versleten, een goed ontwerp zal praktisch niet slijten

voor het werken met een computer. Er zijn vaak twee manieren om te weten te komen wat men weten moet: dat is rekenkundig en meetkundig. In rekenen ben ik altijd al niet zo goed geweest, maar met een houtje en een touwtje kom ik er altijd wel uit. Dan kan je het ook inzichtelijk maken, waardoor het makkelijker te begrijpen is.

STELLING 10

De Zaanstreek heeft in het verleden zonder profielkennis bewust voor de bonkelaar gekozen. Daarmee is het zó gemakkelijk de schadelijke invloed van het instrijken weg te nemen.

Reactie: Mee oneens. In de Zaanstreek werd vaak voor de bonkelaar gekozen, omdat die sterker is dan de schijffloop. Bij de zwaar belaste pelmolens treft men zelden een bovenschijffloop aan.

STELLING 11

Hoe goed ze ook functioneren, in principe zijn alle kammen en staven zonder zuiver profiel verminkt.

Reactie: Zonder commentaar mee eens.

STELLING 12

Nederland kan energie besparen door onze poldermolens in topconditie te brengen en in te zetten.

Reactie: Helemaal mee eens. Alleen is het jammer, dat steeds meer waterschappen geen bemoeienis van derden meer dulden in het moderne systeem van waterbeheer. Dat is tegenwoordig een van de redenen waarom veel poldermolens uit z'n werk draaien.

STELLING 13

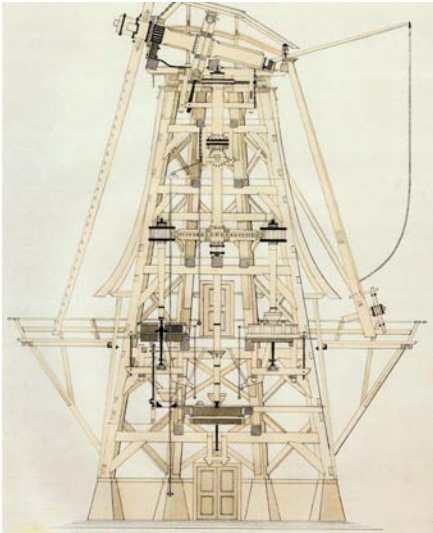
Door zelf in de werkplaats zorgvuldig het kamwerk te ontwerpen en niet de natuur het werk te laten doen, wordt een lelijk eindje een mooie zwaan. Dat geldt in het bijzonder voor kammen die met een schijffloop samenwerken.

Reactie: Met deze stelling ben ik het eens. Laat niets aan de natuur over: die breek alleen maar af, is mijn stelling. Bij een zorgvuldig ontworpen gangwerk en kamprofielen heeft de natuur geen invloed en zal er geen slijtage zijn. Bij het veranderen van het ondergangwerk van molen no 1 in Aarlanderveen - van conisch naar haaks werk - heb ik de huidige kamkoppen ontworpen uit conische profielen. Na een flink aantal jaren gebruik is er van slijtage nog amper sprake.



Houten stellingmolens met het hoge onderachtkant

DOOR: NICO MEINSMA



Afb. 1. Koren-pelmolen met doorlopende stijlen en hoog onderachtkant.

Toen ik tien jaar geleden vrijwillige molenaar werd, keek ik binnen korte tijd met wat meer kennis en belangstelling naar molens. Ik kreeg in die tijd de beschikking over een tekening die in 1885 gemaakt was op een soort vakschool in Leeuwarden. (Afb. 1.). Het type molen herkende ik tien jaar geleden zeker niet. Behalve de doorlopende stijlen viel de typisch vrijstaande bekleding van de onderbouw op. Vooral dit laatste kreeg mijn belangstelling omdat ik dacht, dat het niet als zodanig in de literatuur werd beschreven. Het leek echter op wat Sipman noemt: "Een onderachtkant." Dit was dan wel een bijzonder hoog onderachtkant. Van zo'n molen met doorlopende stijlen stond zelfs in het boek van Sipman geen tekening. De tekening bleef om die redenen lange tijd een beetje een raadsel.

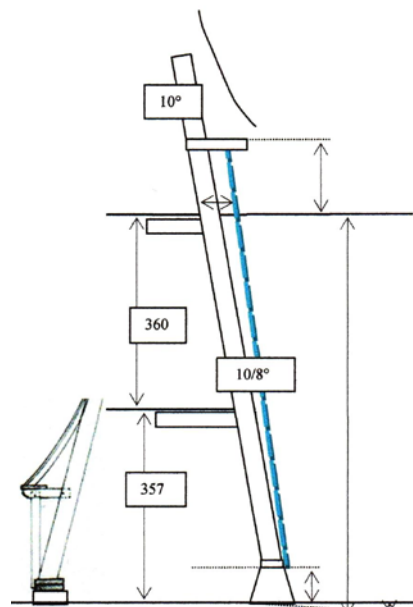
Een vergeten begrip

Het begrip *onderachtkant* komt niet in de Basis cursus voor en ook niet in de woordenlijst van TIMS. In de oude drukken van de Basis cursus wordt het woord gebruikt voor de voet of de onderbouw. Dit is in de laatste uitgave van

maart 2017 veranderd. Verder wordt er niet ingegaan op de werkelijke betekenis van het woord onderachtkant. Wel wordt het genoemd in de molenwoordenlijst van Bob Poppen (bdpoppen.nl) en in het boek *Molenbouw* van Sipman (op bladzijde 122). Links in afbeelding 2 zie je zo'n onderachtkant bij een grondzeiler. De noordelijke poldermolens hebben stenen veldmuren die dit achtkant vormen. Bij de noordelijke stellingmolens met een gemetselde, schuinstaande onderbouw loopt dit metselwerk meestal loodrecht door in de veldmuren van het onderachtkant. In dit artikel zal ik het alleen hebben over stellingmolens met een houten onderbouw.

Onderscheid in bouwstijl

Zoals de lezers in wat volgt zullen ervaren, was het begrip onderachtkant voor mij in dit artikel onmisbaar. Het lijkt me daarom zinvol om hier kennis van te nemen, want het gewone onderachtkant komt in het hele land voor. Alleen de hoge vorm is typisch voor het noorden. Daarom volgt hier de definitie die Sipman op bladzijde



Afb. 2. Het houten onderachtkant, links bij een grondzeiler en rechts een stellingmolen.

122 van *Molenbouw* geeft: "Naast en boven het ondertafelment ging, vrij van de stijlen, een afsluiting van het achtkant loodrecht omhoog tot onder tegen de eigenlijke bedekking van het achtkant. Dit was het onderachtkant."

Op dat loodrecht kom ik straks nog terug. Eerst nog even dit: zoals bij de meeste Noord-Hollandse binnenkruiers, is de weeg direct of koud tegen de stijlen bevestigd. Dan is het geen onderachtkant, want het voldoet niet aan de definitie die hier boven staat. Ook niet in de gevallen waar het tafelment boven de ingang deur is opgesteld. Dat is het geval bij bepaalde Zaanse stellingmolens waar de onderbouw tot boven de stelling reikt. Zo zal het duidelijk zijn, dat ook de Zuid-Hollandse poldermolen met de gemetselde voet geen onderachtkant heeft.

Het doorhakken van een knoop

Mijn belangstelling voor het type molen werd opnieuw gewekt toen men de molen van Burum in 2013 ging herbouwen en je die lange stijlen zag staan. Intussen was ik geweest op bladzijde 155 van Sipman's *Molenbouw*. Daar wordt dit type molen beschreven, maar geen woord over de bekleding.



Afb. 3. Herbouw in Burum.

Doordat ik nu gewapend was met een definitie voor dit soort verschijnsels, wist ik waar ik op moest letten. Bij mijn latere bezoeken aan ongeveer 40 molens met houten onderbouw weet ik, dat het woord loodrecht in deze definitie de algemeenheid van het begrip onderachtkant onderuit haalt of ongeldig maakt. Op die bezochte molens had 16 procent een loodrecht onderachtkant en 13 procent had geen onderachtkant. Van 70 procent stond het kleedhout van het onderachtkant onder 2 tot 8 raden. Daarom vergeet ik dat loodrecht hier verder.

Het maken van een type-indeling

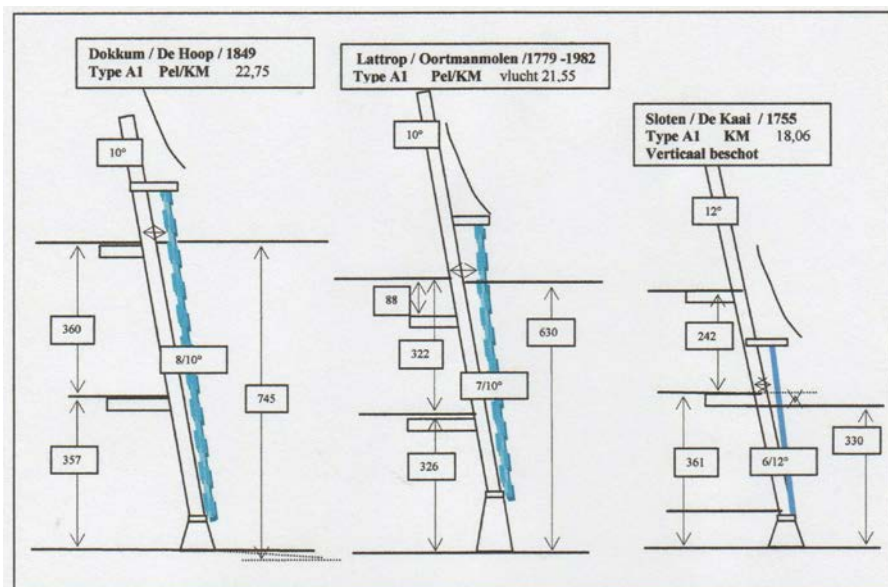
Nu ging ik bewust op zoek. Ik kwam er langzamerhand achter, dat de meeste houten stellingmolens in Friesland net zo gebouwd waren als die op die oude tekening: met doorlopende stijlen. Maar hoe zat dat dan met dat onderachtkant? Dat liep op de tekening onder de stelling door tot op het ondertafelement of de voet. Als je zo'n molen bezoekt, valt dat binnen en buiten niet echt op.

Met gradenboog, waterpas en meetlint kwam ik verder doordat ik schetsjes kon maken zoals in afbeelding 4. Al gauw vond ik in Friesland zes molens met doorlopende stijlen en ook bekleding vrij van de stijlen. Buiten de provincie waren er nog eens drie. Dat was de eerste serie die ik kon vormen. Met die schetsjes werd voor eigen gebruik een indeling gemaakt in types die ik kon herkennen. De opsomming van alle types en ondertypes vind je in het kader.

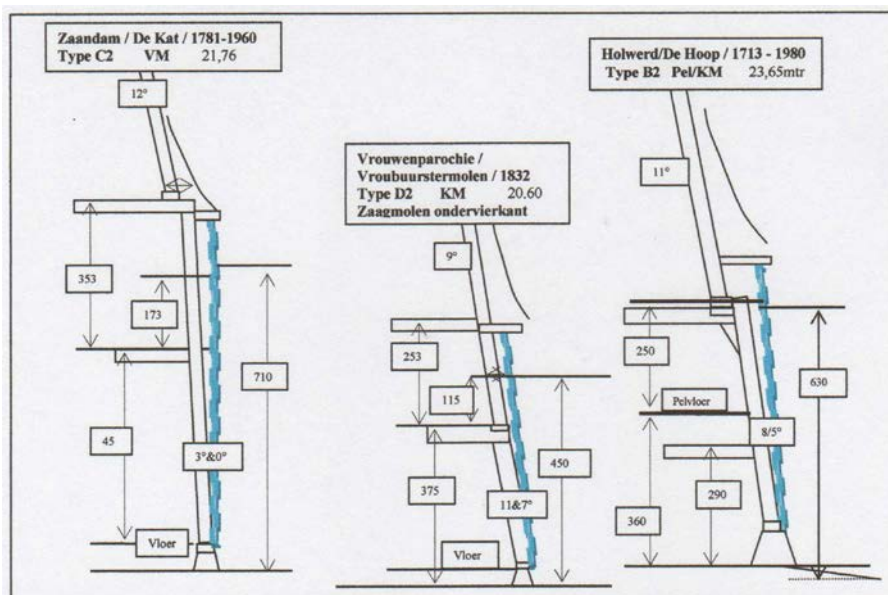
De belangrijkste is hier natuurlijk de molen van afbeelding 1, type A1 genoemd.

Twee groepen met vrijstaande bekleding

We spreken bij groep A1 over ongeveer 25 procent van de molens met een houten onderbouw. Ook andere molen-types met een losse onderbouw (achtkant, zeskant of vierkant) hadden soms die typisch vrijstaande bekleding zoals dat bij type A1 vrijwel altijd voorkwam. Vermolen De Kat in Zaandam heeft dat onder anderen en ook de zeskante zaagmolen Het Jonge Schaap. In Friesland vind je die stijl ook terug in Vrouwenparochie, bij de als korenmolen verbouwde achtkante zaagmolen. Deze molen is vermoedelijk nooit als zaagmolen gebruikt. Dat zijn dus wat afwijkende types. Daar komt die bekleding dan ook niet tot uiting als een onderachtkant of onderzeskant, omdat slechts een beperkt aantal zijden zo tot op de voet is uitgevoerd.



Afb. 4. Voorbeelden van serie 1 - Type A1.



Afb. 5. Voorbeelden van serie 2 - Bijgeenzocht uit diverse types

Het hoge onderachtkant vind je wel bij de molen van Holwerd. Daar is het aannemelijk, dat de onderbouw het overblijfsel is van een type A1 is waar later een iets kleiner achtkant op is gezet. De bekleding verbergt de overgang bij het tussentafelement (zie afbeelding 5). Deze hele groep maakt 10 procent uit van de bezochte molens.

Omdat mijn belangstelling voornamelijk uit ging naar die typische vrijstaande bekleding, stelde ik uit de schetsen twee series samen waarbij die bekleding voorkomt. Daarvan zijn er steeds drie afgebeeld in afbeeldingen 4 en 5.

Holwerd

Wat was er nu nog meer van die tekening van

1885 te zeggen? De molen hoort wat betreft het type duidelijk in de groep A1. Wat betreft de indeling lijkt de molen achteraf het meest op de molen van Holwerd. Dit komt door de laagliggende pel- en maalvloer. Die indeling in Holwerd is nu niet origineel. Het gehele gaande werk was er eerder al uit verkocht. Bij de herinrichting in 1980 zijn het spoorwiel en de maalstenen een zolder omhoog gebracht. Dan kon er op stellinghoogte gemalen worden, maar eigenlijk kwam het meer door de beschikbare, korte koningspil. De pelspillen moesten daardoor wel erg lang worden. In 1885 werd vermoedelijk de originele molen van Holwerd getekend. Deze had een laagliggende pel- en maalvloer, wat niet zo gebruikelijk is. Verder blijkt het een zeer gangbaar



Afb. 6. Holwerd.

model molen met doorlopende stijlen en een hoog onderchtkant te zijn. Wat ouderwets voor 1885 zijn de houten as en roeden. De zelfzwaarte liet nog op zich wachten.

Uit de geschiedenis van de molen van Holwerd is niets bekend over het afzagen van de stijlen en over de plaatsing van een iets kleiner achtkant.

Een herkenbare streekstijl

Waarom deze bekleding en wat is het gevolg er van? Ik denk aan de volgende redenen:

A - Vrijere vormgeving. Mooier werk. Soms het wegwerken van maatverschillen.

B - Betere afwatering door grotere steilheid en een betere bescherming van de achtkantstijlen zonder de inkepingen voor de horizontale delen.

C - Ruimtelijke winst.

A lijkt meer voor het oog, B en C geven op de lange termijn besparingen.

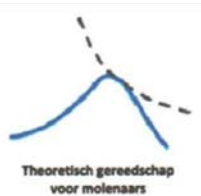
Kleren maken de man, daar zijn ook molens mee gediend. Zo'n achtkant werd door molenmakers van top tot teen met zorg vormgegeven en aangekleed. Zowel serie 1 als 2 bestaat voornamelijk uit Friese molens. Ook de molen van Lattrop is nog van Leeuwarder oorsprong. Zo lijkt de gehele stijl toch een voornamelijk Friese aangelegenheid.

Terwijl het elders in bijzondere gevallen of om praktische redenen werd gebruikt, leefden de molenmakers in Friesland zich uit op deze manier van vormgeven. Van het type A1 zijn er al genoeg voorbeelden bekend uit de 18^{de} eeuw en het loopt door tot eind 19^{de} eeuw. Het moet zeker anderhalve eeuw lang de overheersende bouwstijl voor houten stellingmolens in Friesland geweest te zijn.

Conclusie

1. Op de plaatsing van de pelvloer na, is de molen van de tekening niet uitzonderlijk, eerder algemeen in Friesland. De molen hoeft voor molenaars geen onbekend type meer te zijn.
2. Er is een streekeigen kenmerk bij gekomen.
3. Ik heb iets gezegd over doel en nut. Misschien kunnen molenmakers daar nog aanvullen.
4. Het weglaten van het 'loodrecht' uit de definitie die ik gebruik heb, moet algemeen aanvaard worden. Er zou op initiatief van het Gilde een onbevooroordeelde commissie samengesteld kunnen worden die wat molenwoorden normaliseert. Daarin zouden zitting moeten nemen: minstens een molenmaker, een molen-historicus, een afgevaardigde van de molinologen, een Gilde-afgevaardigde en afgevaardigden uit andere verenigingen of stichtingen die iets bij kunnen dragen. Zo zou ook de betrokkenheid bij de streek waar het om gaat een rol moeten spelen. In ieder geval enkele mensen met voldoende technisch inzicht.

Het gaat dan niet alleen om deze definitie, maar er zijn zo veel meer kleinigheden die grote verwarringen stichten. Zo zou er onderscheid gemaakt kunnen worden tussen *voet* en *onderbouw*, wat Sipman niet echt doet. Voet bijvoorbeeld tot deurhoogte en onderbouw is alles wat hoger is. Ook de eerder in de Gildebrief behandelde woorden *schoot*, *sjoed* en *zeeg* verdienen aandacht.



Type-omschrijving van houten stellingmolens (met een voorbeeld)

A. Met vanuit de onderbouw volledig doorlopende stijlen.

A-1: Met vrijstaande bekleding met verhoogd onderchtkant en gemetselde voet.

Burum - Windlust

A-2: Met het kleedhout op de stijlen en/of met een andere voet.

Norg - De Hoop

B. Met een achtkante onderbouw en het tussentafelement onder de stellingdeur.

B-1: Met de bovenste legeringsbalken op de stijlen en daarop het tussentafelement.

Hollum - De Verwachting (De bovengronds gemetselde voet ontbreekt.)

B-2: Met de bovenste legeringsbalken tussen de stijlen en de stijlen 'afgezaagd'. Het tafelement ligt op legeringsbalk-hoogte op of binnen de onderbouwstijlen of soms iets hoger op de stijleinden als die doorlopen. Holwerd, De Hoop

C. Met een achtkante onderbouw en het tussentafelement boven de stellingdeur.

C-1: Zonder onderchtkant. Joure - Penninga's molen

C-2: Met onderchtkant. Zaandam - De Kat, molen op een schuur.

D. Op een vierkante onderbouw.

D-1: Een vierkant overgaand in een achtkant. Wognum - De Vriend-schap (verdwenen)

Voorts vierkanten voor oliemolens overgaand in achtkant.

Grijpskerk - De Kievit (oliemolen herbouwd als korenmolen, niet gemeten)

D-2: Een vierkante onderbouw voor een achtkante zaagmolen met 8 zware zijstijlen, 4 zware dwarsliggers en in de langsrichting ontbrekende tussenstijlen voor de zaagvloer.

IJlst - De Rat

D-3: Met verticale onderbouwstijlen waarop het tafelement met de ware velden samenvalt met het vierkant. Abrupte overgang op stellinghoogte naar achtkant. Kubus.

Streefkerk - De Liefde

WORD MOLENAAR

DOOR: BAS DE DEUGD, tekst en foto's

Voor deze Gildebrief ben ik afgereisd naar de Penninga's Molen in Joure. Deze keer ben ik op bezoek bij twee molenaars van het eerste uur van het Gilde: Harm Zuidstra en Anne de Jong. Beiden zijn lid van het Gilde sinds 1973 en hebben examen gedaan in 1975.

Als kleine jongen kroop Harm al naar de kap van de toentertijd zeer vervallen molen. Tot zijn dertigste was hij bakker in Broek en kwam daarna bij de fabriek van Douwe Egberts terecht. Anne de Jong werkte ook in deze fabriek. Douwe Egberts was toen nog in Nederlandse handen en was begaan met het erfgoed in de omgeving. Het herstel van Penninga's Molen kon rekenen op steun van Douwe Egberts. In het personeelsblad van de fabriek werd begin jaren zeventig een oproep gedaan voor vrijwilligers voor deze molen. Een groep van acht mensen had er wel oren naar om vrijwillige molenaar te worden. Zij leerden de kneepjes van het ambacht van molenaar Van Tilburg uit Dokkum.

Naast de Penninga's Molen had de stichting ook het beheer over twee poldermolens van de gemeente Joure. In die tijd rouleerde de ploeg van molenaars over deze drie molens. Na 1998 malen Harm en Anne alleen op Pen-



ninga's Molen. De groep vrijwilligers had zich toegelegd op het weer maalvaardig maken van de molen. In die tijd liep men hierin ver vooruit.

"Het oude ambacht was uit de tijd en dat moest je overlaten aan de oude rotten in het vak. Als vrijwilliger moest je je beperken tot het bedienen van de wieken".

Stijfkoppig werd volhard in de opzet de molen weer te laten malen voor de bakker. Naast het malen was de groep vrijwilligers actief in het opleiden van nieuwe molenaars. Naar schatting meer dan dertig molenaars zijn opgeleid voor het Gyld Fryske Mouders of het Gilde van Vrijwillige Molenaars. In de bijna vijftig jaar dat beide molenaars onderdeel zijn van molen en maalploeg is er natuurlijk het nodige gebeurd. De molenaars laten hier weinig over los: "Dan doen we een slag om de molen en dan is alles weer opgelost".

Beide molenaars vinden het belangrijk dat het ambacht voor de toekomst wordt doorgegeven aan nieuwe molenaars. Ze geven aan, dat de opleiding afgestemd moet worden op de leerling: meer praktisch of juist meer theoretisch al naar gelang de behoefte van de leerling. Beide molenaars hebben geen e-mail en/of slimme telefoon. Voor het weer kijken ze naar de lucht, maar ze begrijpen ook waarom een jongere molenaar ook kijkt naar zijn weer-app.

Het was een mooi bezoek aan de Penninga's Molen in Joure: een hartelijk ontvangst, mooie verhalen en een mooie molen. Ben je een keer in de buurt van de molen? Ga dan zeker op bezoek.



©2021 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevensverwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.



Geef een eigen draai aan de molen!

Word molenaar!

